

SCHMITT JENŐ

KRISZTUS ISTENSÉGE

A MODERN EMBER SZELLEMÉBEN.

FELHÍVÁS HÍVÓKHÖZ ÉS HITETLENEKHEZ.

ÁRA 1 FRT.

BUDAPEST, 1892.

RÉVAI LEO KÖNYVKERESKEDÉSE*

IV., Egyetem-utca i. szám.

Minden jog, így a fordítás jogát is fenntartva

Schlesinger Ignác könyvnyomdája. Budapest.

ELŐSZÓ.

A mit mi hirdetünk, az a *valódi katolikus*, azaz *általános emberi* tan; nem egyes embernek a bölcsessége, hanem az általános igazság, mely az évezredek fejlődésében minden religion és philosophián keresztül derengett és ezen világosság nyilvánulása felé tört. Ez minden ember titkos óhaja; ez az a titok, mely minden szív és szellem mélyében rejtőzik. Ezen igazság tehát nem szorul külső jelekre és csodákra, mert minden ember saját benseje tanúságot tészon róla. A ki azt elfogadja, csak önmagát ismeri meg és önmagát emeli fel. A ki elveti, az erre csak képes, ha saját maga felett mondja ki az erkölcsileg kárhoztató ítéletet.

És ti hívők, a kik még a régi hiten őszintén csüggtök, ne ijedjete meg, ha úgy fog látszani nektek, mintha mi hallatlan dolgokat hirdetnénk! Mert csak azt az ősrégi igazságot hirdetjük, mely egyúttal örökké új és örökké ifjú marad, és a mit időbeli képek és mesék alakjában láttatok, azt mi örök igazságok alakjában tárjuk fel. A bimbó alakja nagyon különbözik a rózsa alakjától és mégis, nem mutat a rózsa semmit, a mi már a bimbóba nem lett volna zárva. De a mi ebben el volt rejtve és így titok volt, itt tárja fel belső; gazdagságát a napvilágban és illatával betölti a világot.

Csakis ilykép váltjuk a Krisztus szavát, a midőn monda: „A mit tinatek a sötétségben (képek és hasonlatok rejtélyében) mondtam, hirdessétek azt a nap világában”.*
Régi hitünk mesevilága immár letűnt.

Rózsás felhőkhöz hasonlóan eltakarták képei az igazság napfényét, mely egyúttal azokon keresztül csillogott. De oly világban, a melyben örök törvények uralkodnak, nincs tér ilyen gyermekies csodaálmok számára, sem a mennyben, sem a földön.

De az a világnézet is, mely az egész világot holt gépezetnek tekinti, a természetelviség, a melynek világossága a philosophia csillagait elhomályosítani látszott, csakis Lucifernek, a hajnali csillagnak jéghideg világossága, mely közvetlen megelőzi a napot s virradatkor eltűnik. Mert a világ világossága nem az a tompa

* Málé 10. 27.

mindennapiasság, mely a legkétségtelenebb tény, a szellem és gondolat belső végtelenségét felfogni képtelen és ez a határtalan belső sivárság és halál nem a művelődés végcélja.

A külső mennyország azonban csak azért oszlott szét, hogy feltáruljon a mennyeknek belső országa. A régi hitnek felhőhöz hasonló képei csak azért szállongtak el, hogy a szelemnek napja sugározzon és hogy az emberi szellem az anyagelviség világ-nézetének sírgödreiből és a formahit álmódzásaitól szabaduljon.

A leplezetlen napvilág vakítá az emberek szeméit. Ezek egy része szeméit behunyta, hogy tovább álmódozhassanak az elszá-
lott fellegekről; másrésze pedig sötét sírboltokba menekült, hol is azt állítják, hogy a nap, mely a felhők leple alatt rejtőzött, ugyancsak olyan csaló káprázat, mint a felhők, melyek eloszlot-
tak és azt állítják, hogy csak az a korlátolt valóság létezik, melyet odújokban kézzel foghatnak és földalatti sírgödörökben buj-
kálva, tagadják a szellemnek eget-földet magában foglaló vég-
telen valóságát és annak napvilágát.

Az a napvilág azonban, mely a babonának és kételynek ködéből győztesen és mindent boldogítva feltámad, melynek teljes jelentőségét a világ, melybe lépett, fel nem fogta, sőt alig sejtette – az *Krisztus*.

Az ő szellemi képét lefátyolozni és mindent boldogító dics-
fényében eleven alakban felmutatni, ez a szellemnek feladata, mely a jelenkor emberében felébred.

Az istenség régi fogalma tarthatatlanná vált, nem mintha az fíj alak talán a kereszténységgel ellenmondásban állana, hanem azért, mert az istenség fogalma épen a kereszténység alapeszméjében roppant átalakuláson ment keresztül. Az isten-
tagadás feladata abban állhatott, hogy a menyei úr képét, a korlátlan uralomvágy és öndicsőítés bálványát állványáról ledöntse és hogy ezen régi, élettelen alakot teljesen felbontsa. De az eleven isten-emberi, úgy mint az Krisztus által bennünk találta kinyilatkoztatását, nem érintetik a sír férgeinek ezen működése által és a napfénynél világosabb alakban ünnepli feltá-
madását.

A kereszténység első századai kezdték meg az emberi szellemnek e roppant forradalmát. Ezen szellemi forradalomnak következetes véghezvitele a jelenkor szellemének nagy feladata és Krisztusnak igazi egyháza az, mely a talentumot eleven cserében sokszorosítva, ezt véghezviszi. Nem égi távolságokban bujdosó tétlen, üres, élettelen isteni kép, melyről Luther azt mondja, hogy csak faczölöp a mennyben, oly alak, mely nem folyik be elevenen egy örök törvények által meghatározott természetbe, nem a felvilágosodásnak ez a nyugalomba helyezett istene képezi a modern ember vallásának tárgyát, hanem az

eleven isten-emberi, mely világának belső élete és egyúttal legmagasb törvénye.

Nem rejtőzik a szellemek világa kísértetszerűen ezen érzéki világ és valóság mögött, hanem a szellemi és isteni csak az érzéki tárgyak világának eredeti végtelen valósága és eleven ősegysege és úgy lebeg világa felett, valamint Apolló isten képének szépsége és összhangzása a kőnek parányai felett; valamint az alakító erő, mely a szerves testet egy egészszé egyesíti a részek felett, melyek a nélkül étellel nem bírnak, – de nem múló, hanem lényeges, őseredeti és örök értelemben.

Kétségtelen az, hogy az evangéliumok szerzői előadásukat vallási isteni ihlet által biztosítva láttak és ezen meggyőződéssel annál biztosabban élhettek, mivel az evangéliumok hitregéi örök igazságok csodálatraméltó jelképei, mely öntudat már magukból az evangéliumokból kiviláglik. Az emberi ismeret nem valami merev és szervezetlen. Kétségtelen az, hogy az a felfogás, mely az evangéliumok előadásában csalást lát, ép oly durva, valamint gyermekes azon felfogás, mely ezen történeteket szóról-szóra elfogadja. Mindezzel leszámolt már a közelmúlt korszak bírálata és itt csak az eredményeket kell megemlítenünk. Az azonban, a ki a szeretetnek és az istenségnek teljességét önmagában szemlélvén, az első volt, a ki az embernek isteni voltát, felfogta és ezen tudatával az emberiséget megvilágította, az számunkra az örök Krisztus. Ezen lángoló eszme teremtőjével szemben lényegtelen, kicsinyes, elenyésző kérdés az, vajjon mennyiben tartalmazza az ő életleírását az evangéliumok előadása?

Újra meghalt a világ számára Krisztus; újra ketté hasadt a kárpit, mely a szentséget elfödé. De ha a hitregének a kritika által eltépett fátyola lehull, a szent függöny mögött sugárzó tisztaságban áll elő Krisztusnak szellemi alakja. Nincs közünk ama korlátolt felvilágosodáshoz, a mely úgyszólván történelmi fejtegetésekben kimutatni iparkodik, hogy Krisztus egy erkölcsileg a többi emberek fölött álló jó ember volt. Feladatunk kimutatni, hogy Krisztus tündöklő alakja előtt elhalványul a régi *istenség képe*. És ha szabad e munka végeredményét megelőzni: a kicsinyesség és a félreértés mily színében veszi ki magát a Krisztus istensége ellen irányzott kufárkodás ezen felfogással szemben! Milyen hátramaradott és reakzionárius alak a kultur-harczosok alakja azzal a szellemi forradalommal szemben, mely *ezen* alakban tömörül! És miképen látszik elidegenedettnak, szegénynek, tompának és sejtelemnélkülinek az a „felvilágosodás”, mely a világnak világosságával és a múlt századokat mozgó nagy eszmék kimeríthetetlen belső gazdagságával száll szembe.

Ezen előszó mint olyan megengedi nekünk, hogy a legnagyobbtól a legcsekélyebbre áttérjünk.

Jelen munka szerzőjének neve tágasabb körökben először a berlini philosophiai társaság egy pályázata alkalmából lett megemlítve, a midőn a különös kitüntetés, melyben a zombori törvényszéki írnok részesült, általános figyelmet gerjesztett. De az a pályamunka – címe: „Das Geheimniss der Hegeischen Dialektik” – nem volt más, mint a philosophiának ködös elvont lényege elleni harcz. Már akkor élt a szerzőben azon öntudat, hogy a philosophiának hivatása nem az, hogy halványan pislogó mécs maradjon az iskolatermek fülledt légkörében» hanem hogy az életnek napjává váljék. De akkor a neve már nem philosophia, hanem *religio*.

Ha pedig valaki merészségnek tartaná azt, hogy egy „írnok” ilyen nagy feladatot czélul tűz ki magának, akkor arra figyelmeztetjük, hogy az emberiség legnagyobb feladatai nem a világ hatalmasai által, hanem mindig csak a legcsekélyebbek és alacsony állásúak közvetítésével lettek véghez vive, mert ezek közelebb állnak az emberiség szenvedéseéhez, mint amazok. Belső valótlanág, végtelen vigasztalatlanság és sivárság tölti be a világot. Azok, a kiknek hivatása volna itt segíteni, nem segítenek. Nincs tehát joguk vádolni azt, a ki megkísérti. Egy bensejében boldogtalan világ fölötti szánalom képezheti azonban az egyedüli eleven rugót, mely jobb jövő felé indít. Ezen érzéshez fordul e felhívás, minthogy ezen érzésből fakadt.

1.

Körünkben időzött Ő, a ki a mennyeknek teljességét lelkében hordozá.

Azzal a dicsfényvel, mely a lenyugvó napot környezi, betöltött egy világot és világított az emberek szívébe és dicsőségének visszfényében boldogító emelkedettséggel töltötte el őket,

azon boldog sejtellemmel, hogy *szellemüknek lényege* nem por a porból, hanem *végtelen és örök*;

hogy *isteni természettel bírnak, egy lényeknek Vele* valamint Ő egy lényegű a lények lényével és hogy Ő az *örök* feltámadás és az élet;

és hogy soha oly isteni kép nem világított fel az emberi szellemben mint az Ő képe.

Nem a menydörgő Jupiter és szép istenségeinek csoportja, mert jéghideg magaslatokban távol maradtak az emberi nem szenvedésétől;

és nem ama Jehovának felhőkbe borított fenséges uralmi képe, a ki minden magasságban „és mélységben csak öndicsőítését kereste, az egeket sátorként terjeszté ki és a földet lábainak számolyává tette;

mert fenségesebb az Ő önzetlen odaadása, mely végtelen szeretetben minden emberit felkarolva, mennyországát saját belsőjében leli, mint ama korlátlan öndicsőítés dicsfénye;

és tündöklőbb az Ő töviskoronája, mint a mennyei uralomnak koronája;

és hatalmasabb és fenségesebb mint a külső mindenhatóság, mely egy világot bilincsre ver, a szeretetnek belső mindenhatósága.

És midőn kinyilatkoztatá az emberi szellemben rejlő isteni lényezet és annak belső végtelenségét, legyőzte számukra a halált és így Ő a szabadság, az út, az igazság és az élet.*

És a mi szellemünk világossága, mely általa és benne nyilvánult.**

Világossága azonban a sötétségbe világított és a sötétség azt fel nem fogta és az övéi nem fogadják őt be*** és azon

* János 14. 6.

** János I. 4. 9.

*** János I. 5. 11.

korszak számára, mely nevét viseli, újra mennyei magaslatokban rejtőzött el képe és ők nem szemlélték Őt.

Barátoknak nevezte őket és isteneknek, ők azonban újra és újra csak szolgálknak és teremtményeknek nevezték magukat. Evangéliumainak mondatait külsőleg ismételték és nem sejtették az ige értelmét, mely szellem és élet.

És nem fogták fel azt a szent fenséget, mely a lealacsonyításban a legmagasztosabb, a legmélyebb fájdalomban a legboldogabb, külső gyámolatlanságban a mindenható; nem az örökkévalóság ama világosságát, mely bennünk felébred és melylyel szemben minden külső dicsőség csak por marad a porból.

II.

Krisztus azonban azt jövendölte, hogy az igazság szelleme minden igazságba fog benneteket vezetni és hogy O róla fog beszélni és az Ő dicsőségét hirdetni.

És hogy az igazságnak szellemét, mely bennünk nyilvánul arról fogjátok megismerni, hogy a bűnről fog benneteket meggyőzni és az igazságról és az Ítéletről.*

„A bűnről, minthogy bennem nem hisztek”, mert az egyedüli bűn, mely minden mást magában foglal az, hogy az emberben nem látjátok az istenit; mert ti vagytok azok, a kik nem hisztek valóban Krisztusban, minthogy az önzetlen szeretetnek mennyei képét az uralomvágy rémképévé elváltoztattátok.

„Az igazságosságról, minthogy az Atyához megyek és nem fogtok engem többé látni”, mert abban állott a gőgös öndicsóítás és szolgálalkü önlealacsonyítás e korszakának Ítélete, hogy a világ világossága számára mennyei távolságban elrejtőzött.

„És az ítéletről; mert e világnak fejedelme immár elítélte-tett”, mert e világ ítélete abban áll, hogy ezen világegyetem urának agyréme immár el van ítélve, hogy az uralomvágy istenített phantomja mennyei magaslataiból ledől.

Az igazság szelleme azonban nem kísérletszerű képzeti szellem, nem is pusztán egyesnek szelleme, hanem az a szellem, mely a szellemekben mind az évezredekken keresztül derengett és most ébred napvilágára.

Valóban fogtátok-e fel e szavakat: Boldogok a szomorkodók, a szellemileg éhezők és szomjúhozok**; valóban az önfeláldozásban kerestek-e az istenit, mely a legmélyebb szenvedésben is önmagában hordja a mennyeknek országát?

* János 16. 7-14.

** Máté 5. 5. 6.

Akkor mit álmodoztok továbbra is az uralomvágy, az önelégült henyeség eszményéről, az önzők és tunyák ideáljáról?

Nem az a fejedelmi méltóság-e az, melyet a monda szerint Sátán Krisztusnak kínált: a világnak minden királyságai feletti uralom, melyet Krisztus visszautasított* és melyet ti neki kínáltok.

Valóban nem azért utasította azt vissza, hogy más részről megint megadassa magának; valóban nem, hogy az uralomvágy eszménye előtt újra imádvá térdre boruljon; valóban nem azért, mintha abban valami magasztosabb volna, a melyre igényt nem tarthatott!

Mert végtelenül magasztosabbat ajánlott fel nekünk Krisztus: a *szabadságot*; Krisztus, a ki azt monda: „Megismeritek az igazságot és az igazság szabaddá téssen benneteket”.**

Ez azon igazság, mely belülről felszabadít, és a melynek szabadító világossága Ő. Mert ezen igazság, mely az istenit nem külső úr hatalmában, hanem az ember saját belsejében szemléli, az Ő maga.

Hiába hirdettek szabadságot annak, kinek legmagasabb eszménye az égben az Úr, a ki épen szolgálalkütségében leli legfőbb örömét.

A mi pedig az éggel szemben erény, hogy lehetne az bűn a földön? A mi szent az Úr előtt, hogy lehetne az gyalázatos az emberek előtt? Ha legfőbb eszményiek az égben a korlátlan uralom, hogy ne volna legfőbb vágyatok a földön is az uralom, ha isteni mintaképeteket utánozni törekedtek? És ha a mennyei Ur előtt porba döntök, a szolgálalküség bérét várva, miért ne tennétek ezt földi úr előtt is?

És ha azt felelitek: mert a legmagasabb úr féltékeny minden más úrra és nem tűr uraságot maga mellett, nem-è anynyit téssen ez, mint uralomvágyat uralomvágygyal, vagy az evangélium szavaival élve, az ördögöt Beelzebubbal elűzni?***

És újra hallgassuk, miként prédikálják nekünk az Úr féltelmét? Mily magasan állott ezen nézet felett a nagy apostol, midőn monda: Nem kell nektek félni, mert gyermekek vagytok, nem szolgálk.**** A hol pedig gyermek nincs, ott atya sincs; és a hol szolgálk nincs, ott nincs is úr.

Meddig fogjátok még a- határtalan uralomvágy álmokképét az önfeláldozással, az önzés phantomját a szeretettel; meddig fogjátok még Behalt Krisztussal összezavarni?

A midőn ti az Istent e világ urává teszitek, azután töre-

* Máté 4. 8-10.

** János 8. 32.

*** Lukács 11. 19.

**** Róm. 8. 15.

kedtek, hogy e világot álokoskodásokkal lehető legszebb színben tüntessék elő, hogy ilykép általa Isten dicsőíttessék és nem fogjátok fel Krisztus szavait: Én legyőztem a világot. Mert a hol minden oly dicső, a mint ti véltétek, ott nincs ellentét, ott nincs legyőzni való.

Mert csak végtelen ellentétnek legyőzésében nyilvánul a végtelen, az isteni erő. Midőn tehát a világ dicsőségét hirdetitek, megfosztjátok a szellemet égi koronájától.

Az az álmodott dicsőség a szellemnek halála; az ember fiának dicsősége egyedül, a ki a töviskoronát magára vevé, igazság és élet,

Az Ő boldogsága egyedül az igazi, mely az önfeláldozásból dicsőülten felemelkedik; az Ő békéje egyedül a valódi, mely a harcnak hullámaiból látja felderengeni az örökkévalóság világosságát; az Ő nappala egyedül, mely éjt és borút legyőz.

A mindent átkaroló szeretetnek ezen dicsősége pedig, mely köztetek mindegyikben dereng, nem az agynak álomképe pusztán, hanem az betölti az eget és lényeket és összefűzi a szelleme- ket mind és mindent magaslatai felé vonz.

Nem árnyékszerű elv az, hanem az őseredeti, legmagasabb egységes élet, a minden szellemet átható szellem, melynek boldog világossága előtt a világ eltűnik, és minden álommá válik és árnyékká.

III.

Az az Isten, melyet mi hirdetünk, egyedül azon Isten, kiről írva vagyon: Mennyei atyátoknak gyermekei vagytok, a ki napját ragyogtatja jók és rosszak felett és esőt enged igazságosokra és igazságtalanokra. Ti azonban, akik az Istent csak az úr képében tisztelitek, szükségkép azt találjátok, hogy ilyen Isten vak és igazságtalan.

Nyilvánuljon tehát saját vakságtok.

De az Istenség, a mindentudó nem mint a semmisnek, mulandónak, tökéletlennek tudása, mert a lények ősegységének dicsfényében eltűnik minden véges, minden fogyatékos, valamint a csöpp a nagy tengerben és a csillagok a napvilágban, úgy hogy csak a legdicsőbb, legszellemibb marad.

Ilyen értelemben látja az Istenség saját dicsőítését mindenekben.

De ha az Istenség nyomorunkat nem látja, úgy mondjátok, hogy lehet ő akkor a végtelen könyörület? Dörék! Ha az isteni szeretet, mely minket egyesít, rosszaságtok és aljasságtok szemlélete volna, akkor a megvetés volna az és nem a szeretet.

Az isteni mindenhatóság nem is az önkény hatalma, hanem a szeretet láncza az, mely mindeneket egybefűz és melynek szent egysége a tökélynek végcélja, mely után minden örökké törekszik. Ilyen értelemben az Istenség a mindent magába foglaló örökkévalóság nyugodt világossága és a jövőnek tudata, mert az isteni lény minden lények tökélye és az eleven eszmény mindekben és mindenek felett.

És az Istenség a gondviselés, mely mindenekfelett öröklik nem mint külső hatalom, hanem mint a lények isteni természet, boldogsága és dicsőülése, mely után mindannyian törek-szenek, a szeretetnek ezen eleven egységében.

Nem is mennyei úr önkényéből kifolyólag, hanem szent szükségességnél fogva létesül az az ellentét, melynek legyőzésében dicsőül a szellem, létesül a világ az isteni lényből, mert a világnak borzadalmait legyőzni isteni dolog, de a világnak borzadalmait önkényesen teremteni kegyetlen és borzasztó.

Ti káromoljátok a szeretetnek öslényét, midőn a mennyei kényúr gyermekies képétől megválni nem akartok. Mert ezen kényúr önkényesen készíti elő és létesíti a világnak minden borzadalmait, minden bűnét és minden nyomorát, midőn emberi módra mindent előre tudva, mindent teremt. És azt meritek ti isteni szeretetnek elnevezni!

Az olyan szeretetet pedig azzal akarjátok mentetegetni, hogy újra az Istenséget gyalázva, azt állítjátok, hogy ezen mennyei úr minden bűncészességét, de valóban az ő egyedüli bűnét, melylyel a világnak minden iszonyatosságait tulajdonképen ő maga okozta volna, oly teremtmények vállaira akarja tolni, a kiket gyöngéknak teremtett és túlhatalmas kísértésnek tett ki, melynek tudta, hogy nem fognak ellentállani, hogy olyformán jogcímet nyerjen arra nézve, hogy őket a legiszonyúbb bosszúval és megtorlással fenyíthesse! És ezt meritek ti isteni igazságosságnak nevezni!

Es az ilyen igazságosságot az embereknek adományozott ok- és alapnélküli választás szabadságával akarjátok mentetegetni, mely végzetteljes isteni adomány a legtöbb embernek csak törül szolgál, hogy vesztébe kerítse.

Nem látjátok-e miként dönti meg egyik állítástok a másikat, a midőn rosszat rosszal igazolni akartok?

Utolsó menekvéstek azonban mindig az volt: Az Istenség titkai kifürkészhetetlenek, senki se merjen vakmerően ítélni!

Nem látjátok, hogy ezzel csak magatok felett mondtok ki ítéletet! Mert mi határoz az Istenség dicsőítése és az emberek erkölcsisége tekintetében? Az-e, a mi el van rejtve, vagy az-e, a mi nyilvánul? Az, a mit pedig ti nyilvánítottok, az az igazságtalanságnak, a kegyetlenségnek, a tetetésnek és hazugságnak be-

tetőzése, melylyel az isteni képet gyalázzátok és az emberek erkölceit megrontjátok, midőn ilyen mintaképpel szolgáltok.

IV.

Azt mondjátok azonban: Nem-e szólunk mi épen úgy, mint Mózes és a próféták, az apostolok és az egyháznak atyái?

Majdnem úgy, és mégis egészen másképen!

Mert gyermekiesen elfogulatlan gondolkodásmóddal sejtették ők az Úr képe mögött a mindent éltető szeretetnek eleven jelenlétét és a hitrege szent felhőin keresztül az igazság napjához akartak törni, azt a felhőt szétosztatni, melyet ti mereven fönn akartok tartani. A felhőt ti is látjátok, mint ők, de nem látjátok és nem keresitek a napot mögötte.

A hitnek ezen fénylő kétségtelen napvilága hiányzik a holt formában, melyet ti bálványoztok. Mert hisz nem ti vagytok-e azok, a kik az Istenség létét álokoskodások útján bizonyítani igyekeztek, csakhogy elhitesseitek magatokkal, hogy hisztek?

Valamint Mózes és a próféták és az atyák keresitek ti is a villámterhes felhőben, az Úr képében az Istenséget. De azok élűiről szemlélték a felhő burkolatát és azon keresztül sugárzott számukra a végtelen szeretetnek napja. Ti pedig, mint a korrall előhaladott és felvilágosult emberek, a felhő burkolatát hátrahagyátok és elöttetek csak a nap van. Megvakított szemetek azonban a naptól elfordul a felhő felé és így csak sötétséget és borzadalmat szemlél ugyanott, a hol számukra a szent világosság derengett. A mi amazoknál igaz és szent vala, az nálatok nem igaz és megbotránkoztató.

Nem ti, mi vagyunk Mózesnek és a prófétáknak és az apostoloknak és a szent atyáknak valódi utódai, mert mi felhőtlen világosságban szemléljük azt, a mi után ők szent sejtelemben kívánoztak és a mitől ti elfordultok.

Midőn Mózes és Izrael legidősbbejei a hegyre mentek, akkor felhőtlen világosságban látták Jehovát és látták, miként terül el alatta az ég oly kéken, mint egy zafir. És Jehova nem emelte fel kezét fenyegetően ellenük.*

De azután sötét villámterhes” felhő, Jehova dicsősége, mely hasonló volt emésztő tűzhez, és a rémülettel környezett uralom képe borította el e szelíd világosságot, mely nem közlekedett senki felé fenyegetőleg,

mert a külső hatalom ezen rémképe nem volt Ő maga.

Ama felhő árnyéka azonban fedd benneteket még máig.

* 2. Mózes 24. 9-17.

És megint, midőn az apostolok Krisztussal a hegyre mentek, újra megjelent Mózes és Éliás és akkor az Ő alakja megdicsőült ugyanazon tiszta világosságban, melyet Mózes és az övéi láttak.

Akkor eltűnt a hitrege színes ruhája, melyben ti Őt ismeritek és fénylő fehér ruhában jelent meg.*

De újra elborította őket a felhő és a rémület, mely az uralom képét körvezi, elfedte az isteni alakot, és ezen ködben eltűnt Ő a keresztény világ évszázadain keresztül,

úgy hogy ők valóságban senkivel sem közölték ezt az igazságot és hogy az, a mi ott történt, titok maradt mind e mai napig.

És megint haladtok a szellemnek szent magaslatai felé, a hol a felhők fátyola szétoszlik és újra jelentkeznek Mózes és az övéi, a próféták és az apostolok.

És újra felhőtlen az ég, kék, mint egy zafír és újra tiszta világosságban nyilvánul az Istenség és fényében Krisztusnak mennyei alakja és ezek tanúságot tesznek a szellemnek isteni voltáról,

melynek végtelen világossága bennetek ébred, de most már mindenkorra ama zavartalan boldogító tisztaságban, melyet felhő árnya nem fog többé zavarni.

Ez a világosság most még rémülettel tölti el a kishitűeket, de majd mindannyiukat boldogítja.

Emlékezzetek meg arról, midőn Mózes a hegyről lejtött és arc?a úgy világított, hogy azt el kellett fednie, mert ő Jehovát látta színről-színre.

Íme lássátok, hogy mi tölt el benneteket rémülettel! Az ő dicsfénye újra ragyog homlokunkon, azok homlokán, a kik ezen világosságban járnak.

De nem borítjuk el azt többé fátyollal.

Vagy talán tagadni akarjuk a régi Istenséget? Nem, mi csak felderíteni akarjuk dicsőségét és titkát.

Mert íme, az eleven hit számára Isten végtelenül közel van. És nem mondja-e Jehova: Lakozom ő bennük és bennük járok és Istenük leszek és ők legyenek az én népem. így fűzi egybe isteni szeretet az embert az Istenséggel. Egy féreg csak könyörületet ébreszthet, de nem szeretetet. Ha tehát isteni szeretet felétek közelít, akkor ti mind végtelen lényegűek vagytok és isteni természettel birtok, mert isteni az, a mit mennyei szeretet felőlel. Ilyképen ti mindannyian az ígéretnek gyermekei vagytok, ti, a kikben égi szeretetnek végtelensége dereng.

* Lukács 9, 28. 53.

V.

Vagy talán a szabadságot akarjuk tagadni? Nem mi valósítjuk azt a szellemben.

Az oknélküli önkénynek agyrémét az erkölcsiség alapfeltételének nézitek és nem látjátok, hogy ezen téveszme legmélyebb gyökerében erkölcstelen

Nem látjátok, hogy az egyéni önkényre való gőgös hivatkozás már maga bűn és rabság, mert az önmagára korlátozott egyéniség rász és nem szabad.

És hogy a szellemek közösségében és a lények mindenségében való boldog megnyugvás egyedül a szabadság. Azért Krisztus nem is mondta: bizzatok egyéni önkénytekben, hanem: Nyugodjatok meg szeretetemben.

Mert a szeretetnek lehelete, mely az egeket bejárja és mindenekben megnyugszik és mindeneket magában foglal, egyedül a szabadság, mert mindenségén kívül semmi sincs, a mi korlátozhatná.

A jónak legmagasztosabb ereje az emberi önösség korlátoltságából folyjon-e mint forrásából, avagy a mennyeknek teljességéből?

Nem látjátok-e, hogy az előbbiben való bizalom, rideg gőg és az utóbbiban való hit egyedül mennyei alázatosság és ama egyetlen forrásban való hit, melyből az örök élet fakad?

Valóban előbb fog a tüskés bokor szőlőt teremni és a kóró fűgét, mint hogy a rideg énből a jónak mennyei forrása eredjen.

Ti pedig ezen kegyelemben egyedül vagytok szabadok, mert az isteni lény saját lényetek és szabadságtok. így szabadságtok erejénél fogva cselekeditek a jót. De nem szük önös lényetek által, melylyel magatokba vagytok zárkózva, hanem mennyei lényetek által, melylyel mindenekben megnyugosztok.

Avagy a rosszat akarjuk-e igazolni a szabadság hiánya által? Mert a rász nem szabad. Távol legyen tőlünk! Krisztus mondta betegnek a bűnöst; a beteg pedig a betegség rabja.

Nem a tigris ellen fordul erkölcsi felháborodástok, de az ember ellen, mert szükségképen feltételezitek, hogy az ember isteni természetű és hogy isteni lényegét kell hogy örökké kifejtse.

Ezen követelés egyedül a felelősség, mely mindenkivel szemben érvényesül. így le nem alázzátok a bűnöst és nem gyűlölitek őt és nem bosszuljátok meg magatokat, hanem őt felemelni akarjátok.

Megmondjuk az okot is, hogy miért állítjátok, hogy a rász az egyes ember szabad önkényének kifolyása. Azért, mert a bűnössel szemben forralt megtorlást és bosszút igazolni akarjátok és így rosszat rosszal igazoltok.

Mi ilyen igazolásra nem szorulunk, mert mi nem bosszulunk meg semmit és csak a sötétséget akarjuk feloszlatni, melyben a boldogtalanok el vannak fogulva. Mi nem ismerjük a bosszúálló mennyei Urat; mi csak az Orvost ismerjük, a ki jött, hogy a betegeket gyógyítsa; a jó Pásztort, a ki *örökké* akarja, hogy senki veszendőbe ne menjen.

Ti azt hangoztatjátok, hogy az igazságosság elvét akarjátok megóvni és a megtorlás elvében csakis minden igazságtalanságnak, minden aljas és rősz gondolkozásmód gyökerét őrizitek.

A kik a világnak bosszúálló Urát az igazságosság nevében az ítélőszékre ültetik, azok e világnak fejedelmét dicsőítik, a ki immár el van ítélve.

Jaj azoknak, a kik Ítélnék és bosszulnak mert önmaguk felett hoznak Ítéletet! Mert mennyben és földön a boldogtalanokkal és sülyedtekkal szemben örökké csak egy jog áll fenn, és ez a végtelen könyörület joga.

Ti azonban azt meritek kérdezni: Hol marad az igazságosság, hol a morál, a drága morál, hol az erénynek jutalma, hol az Istenség szentsége, ha nincs örök pokol?

Hol van az elvetemültségnek az az örvénye, kérjük mi, mely ezen gondolkodásmód aljasságával mérkőzhetik? oly gondolkodásmóddal, mely időbeli és véges tévedést és sülyedtséget örök kínokkal akarja megtorolni? Nincs elvetemültebb ezen gondolkodásmódnál, melyet ti, iszonyú káromlók, a Jó szent eszményének tulajdonítjátok, mert ez valóban az elvetemedettség eszményítése.

Nincs jogotok Izraelnek keménysége ellen felszólalni. Jehova képe kemény, szigorú isteni kép. Jehova a bűnt a harmadik, negyedik nemzedéken is megbosszulja, de csak e földön és nem az örökkévalóságban.

Sőt nem áll többé jogotokban kárhóztatni a tüzes Molochot, mert Moloch egyszerre nyeli el áldozatát; a ti bálványotok azonban örökkévalóságban át kínozza áldozatát.

A gyilkos, a ki embertársát életétől megfosztja, a ki őt kiváló kegyetlenséggel megöli, nem oly elvetemült, mert bosszúja korlátolt, időbeli, és áldozatának örök kínokat nem akar okozni, mert ilyen elvetemültségre még a legrosszabb ember sem képes.

Az a Krisztus, a ki azt monda: Én azonban nem Ítélek senki felett,* hogy mondaná ő az eltévelyedettek felett az örök kárhozat ítéletét?

A káphitűeket azonban kérdezem: mondhatna-e el ilyen ítéletet ember, a ki nem egészen elvetemült? Bizony, mondom

* János 8. 15.

nektek, még a legelvetemültebb is visszaborzadna ilyen ítélet kimondásától.

Ti istenkáromlók pedig ilyen gondolkodásmóddal merítek vádolni Krisztust, midőn képleti beszédeit szószertint értitek.

Valóban, ha ilyen gondolkodásmód lehetséges volna, akkor az megérdemelné az örök poklot és az egyedül, mert ilyen elvetemültség egyedül végtelen bűn volna.

Nektek azonban, a kik állítjátok, hogy ez gondolkodástok és hogy képesek volnátok tudva és akarva embernek örök kíno-
kat okozni, azt mondjuk: legnagyobb bűnetek csekély volna ezen gondolkodásmód bűnével szemben.

De ti nem vagytok oly isszonyúan elvetemültek. Bűnetek nem ezen gondolkodásmód, hanem csak az a nyomorult altagatás, melylyel magatokkal és másokkal elhíttetni akarjátok, hogy ez meggyőződésetek.

És a ti moráltok, a drága morál, melyet megóvni akartok, nem más, mint azon aljas törekvés immoralitása, mely a sülyedt emberben a gyűlölet, a megtorlás, a bosszú tárgyát látja, csakhogy itt képzeti, ördögi nagytörvényben és embertelen eltorzítás alakjában.

És ha azzal akartok védekezni, hogy állítjátok, miszerint emberek volnának, a kik örökké szükségkép megrögzöttek maradnak és ilykép az örök megtorlást megérdemlik, akkor mi azt mondjuk néktek, hogy az a hit, hogy a rossz fokozatosan soha sem javítható, már magában embertelen megrögzöttség és aljas gondolkodás.

És az erény jutalmát fel nem foghatjátok, a mennyország boldogsága nem volna teljes számotokra, ha ezen erény nem gyönyörködhetne a kárhozottak örök kínjain?

Melyik nemesebben gondolkozó és érző ember cserélné fel a könnyörületben foglalt fájdalmat, melyet még a legmélyebben sülyedt irányában is táplál, oly boldogságnak szívtelenségével és alávalóságával, mely a legválogatottabb és legszonyúbb kínok szemeláttára gondtalan boldogságban kéjelegni képes?

Ebben a végtelen könnyörületben, mely örökké meg nem szűnik és melylyel a világnak szenvedését és bűnét magunkra vettük, ennek a szenvedésnek dicsőülésében boldogulva, egy vagyunk Krisztussal, valamint ti, a megváltást nem ismerő örök kárhozottak kimondásában, egy vagytok a végtelen önzés rémképével, e világ Fejedelmével. Mert valóban azon gondolkodásmóddal szemben, melyet ti mennyországotok számára feltételeztetek, a földnek minden bűne és gazsága csak elenyésző gyöngeség.

Ez tehát az az Istenség szentsége, melyet ti állítólag védtek? És ezen tévedés nem pusztán ártatlan álmodozás. Nem látjátok-e, hogy ezen felhők, melyek elmúlt korszak gyermekek

gondolkodása számára, a legfelségebbnek jelképei voltak, ma a főakadályt képezik az emberek nemesítésére, javítására, boldogítására, megdicsőülésére nézve? Képekben a legfenségebbet mutatjátok nekik, de midőn ezen képeket szószerint értelmezték egyúttal tervszerűen a legrosszabb bálvány imadására tanítjátok őket.

Emlékezzetek meg az egyházatya szavairól: A béka hullája fekket az úton, a nélkül, hogy hagy megütközést okozna; a ló sokkal tökéletesebb teremtmény és hullája hasonlíthatatlanul nagyobb borzadást idéz elő: de legnagyobb iszonyt idéz elő az ember holtteste.

Emlékezzetek meg a hasonlatról: Nincs bajosabb a liliomok illatánál, de ha a liliomok rothadásnak indulnak, nincs undorítóbb azoknál. Nincs édesebb Krisztus képénél, de ti a legiszonyúbb képpé változtatjátok azt át.

Ti, a kik a morálnak őrei akartok lenni, őrizitek minden rosznak gyökerét, midőn a holt betűt a szellemmel szemben védvén, Istent káromolva, a legiszonyúbb s legelvetemedettebb gondolkodásmódot a mennyeknek trónjára emelitek.

Ti rongjátok az emberiség erkölcsi érzületét, iszonyú bűnt halmoztok és együtt felelősek vagytok az emberiség minden nyomoráért, vétkéért és büntetéért.

Meddig fogjátok még arczátlanul és Istent káromolva a legaljasabbat, mint legszentebbet dicsőíteni?

VI.

Vagy szeszélyes zsarnokhoz hasonló-e az Istenség, a ki érdem nélkül, kegyelemből, mint mondjátok teremtményeket megment, így tehát kegyelem hiányából másokat kárhoztat? Milyen iszonyú gúny, ha erre azt felelitek, hogy a kegyelem mindenki számára elégséges mértékben adatott, a midőn saját állítástok szerint ezen kegyelem a legtöbb embernél épen elégséges arra, hogy örökké kárhozzon, míg mások „különös kegyelemből” megmentetnek! Milyen undorító képet merészeltek ti az Istenről rajzolni, ti istenkáromlók!

Nem! Az Istenség csakis az az összhangzó mindent egyesítő szeretet, mely mindannyiunkhoz egyformán közel áll, mindenkivel egyformán rokon, a ki előtt az elveszett bárány nem kevesebbre becsülszik, mint az igazságosak a menyországban, mely az istenit mindannyiban látja és keresi, mely a világ bűneit magára vette és a bűn nagy lajstromát megsemmisítette, π pokol kapuit, a szűkkeblű önzés kapuit legyőzte és a bosszút es megtorlást örökre megszüntette a mennyben és a földön. Ez egyedül a világszabadító hatalom és minden üdv egyedüli kútforrása és ez Krisztus mindannyiunkban.

Ezen isteni szeretet csak abban nyilvánul, mint a hozzátok való végtelen szeretet, hogy az egyedül valódi isteni lényeteket, melyet jelenleg a bűn, az önzés homálya fed, földi homálytól szabadulva, égi dicsőségben szemléli; csakis abban, hogy azokat a paradicsomokat keresi és látja, melyek minden emberi kebelben el vannak rejtve; csakis abban, hogy bennetek saját isteni világosságának sugarait látja és keresi

és ilykép az a szeretet, mely feltalál benneteket, a hol magatokat elveszítettétek; a mely felismer, a hol magatokat félreismertek, mely dicsőít, ott a hol magatokat csak lealjasítottátok. Az isteni szeretet csakis így azon boldogító hatalom, mely senkit el nem ítél.

És az Istenség nem csalódik; ti csalódtok! Nem világlott-e fel soha bennetek magasztos perczekben saját képetek dicsőült alakban? Ezen eszménykép, mely lelketekben szunnyad, egyedüli valódi lényeteket, melyet örökké kifejttek. És boldogtalanságtok csak az elhomályosító köd, mely valódi isteni lényeteket elborítja.

És ez a bűn és a bűnnek ítélete. Mert a legiszonyúbb az, ha az ember saját belsejében meghasonolva saját lényével ellentétben áll.

A mi pedig ezen megdicsőülésen kívül áll, azt néni ismeri az isteni lény. Ez a végtelen szeretet és annak Ítélete, mert íme Krisztusnak kárhoztató szava így hangzik: Nem ismerlek benneteket!*

És nem vak az, a ki a lények mindenséget szemléli, és nem önző az, a ki ezt az egyesítő szeretetet mindenkben látja, és minden lényeknek magát odaadja választás nélkül és őket világossága felé vonzza és senkit el nem ítél

és napját ragyogtatja jók és rosszak felett és esőt bocsát igazságosokra és igazságtalanokra.

Ilykép ártatlan az Istenség a világ bajaival szemben és az ártatlan báránnyhoz hasonló.

VII.

A szeretetben nem gyakorolsz külső uralmat, de annak, a kit szeretsz lelkébe vagy vésvé és az ő élete vagy és az ő világossága, mely őt felfelé vonzza, mennyországa vagy és szabadsága. És ilykép hasonlíthatatlanul hatalmasabb vagy benne, I mintha külsőleg uralkodnál felette. így szemléld az Istenség dicsőségét és mindenhatóságát.

Mert az Istenség így az eleven eszmény mindenkben és a szabadság mindenkben és az összhangzó mindent egyesítő szeretet mindenkben.

* Máté 7. 23.

És lássátok, milyen sivár és szegényes, milyen önző és szűkkeblű a túlvilági külső istenségről, külső mennyországról való álmodozások a szeretetnek azon teljességével, azon belső mennyországaival szemben, mely köztetek a legigénytelenebb emberben is rejtőzik.

Milyen elenyésző és silány az ég és föld minden külső hatalmának dicsősége a szeretetnek legcsekélyebb ébredésével szemben, ha az csak a legcsekélyebb emberben is dereng.

Mert szűkölködő és hiú az, a ki kívülről keres dicsőítést és végtelenségét saját magán kívül keresi, mert saját belsejét sivárnak és üresnek találja. Ezen szeretet azonban még a legmélyebb fájdalomban is saját bensejében fejtí ki azt az isteni boldogságát, mely a természetnek minden határát túlszárnyalja.

A túlvilágról való képzelődéseitek kétségesek azért, mert bennük nem mutatkozik az az igazság, mely önmagában világos, és hiába fürkésztek bizonyítékok után.

Itt azonban látjátok az Istenit elevenségében. Minden más az uralomvágy és önzés rémképe és álma. Ezen mindent egyesítő szeretet egyedül, mely ti bennetek rejtőzik, ezen paradicsom, mely a legcsekélyebben is szunnyad, a ki köztetek vagy, és a mely *egy* mindenkben és mindannyinak valódi élete: ez egyedül az eleven valódi istenség, melyhez ép oly kevéssé fér kétely, mint a nap világához.

VIII.

Az a mennyország, melyet Krisztus képletei hirdetnek, nem valami képzeleti túlvilág álomképe, hanem az isteni szellemnek kifejtése és derengése mindnyájunkban.

Az ember élete mulandónak látszik, mint a légyé, mely a napot túl nem éli, eltűnedezőnek, mint a hullám alakja, semmisnek mint egy mécs lángja, melyet a szélnek minden fuvallata kiolthat. De véges, mulandó testnek alakjában, az agyvelőnek gazdag képeiben tükröződik vissza, mint valami tükörben, a szellemnek végtelen gondolata.

Így hasonló a mennyek országa mustárszemhez, mely elrejtett gazdagságát kifejti és a legkisebbnek lenni látszik és a legnagyobbat fejtí ki magából és fához hasonlóan elágazik, mely alatt az égnek madarai gyülekeznek.*

Ilykép az igének magja az, mely százszoros gyümölcsöt terem,** az élesztő, mely a kenyér tömegét átsavanyítja; a gyöngy, melyet a kalmár lelt és mindenét eladta, hogy azt megszerezze.

* Márk 4, 31, 32.

** Máté 13, 8.

És az Isteni azon kincs, mely a termőföldben rejtőzik, és a termőföld saját bensőtök. Benne fejt ki az Istenség dicsőségét.*

Nektek csak fel kell azt tárnai, magatokba szállni, az istenit felismerni magatokban és magatokat ő benne.

Az Isteni csakis ilyformán a mennyei eledel, mely minden szellemek tápláléka. Az eledel értéke csak abban áll, hogy bennünk hússá és vérré válik. Ilyformán az Isteni sem más,, mint ilyen eledel, melyet magunkba felveszünk, mely épen odaadásában önmagát fentartja és dicsőíti és annak élete, a kinek magát odaadja.

Nem is az van írva, hogy a mag, mely bennetek kikel az élesztő, mely titeket éleszt, a világosság, mely megvilágít, az eledel, mely szellemi tápláléktokat képezi, külső mennyország-nak pusztá képe volna.

Hanem a szellemnek ezen belső élete, szemlélődése, ébredése és létesülése maga a mennyeknek országa eleven jelenlétben.

És a mennyország csakis ez, és máshol ne keressétek, mint minden átkaroló gondolatok világosságában és a szeretetnek teljességében.

Itt fejt ki gazdagságát, itt világosságát, itt boldogságát.

Nálatok azonban, a kik a pusztá képekben hisztek, valósul az a mondás: A ferde mindent ferdén lát! Az evangélium leggyönyörűbb helyeit, melyeket képletiesen kellett volna felfogni, szórói-szóra értelmeztitek és a mit szórói-szóra kellett volna érteni, annak csak átvitt, képleti értelmet tulajdonítottatok! Azokat a helyeket, melyek csodálatos mélységgel nyíltan a szabadságot, az üdvözülést, az ember isteni természetét hirdetik, átvitt értelemben fogtátok fel és a szolgálalkúségnek képleteivé ferdítettétek el és azokat a helyeket, melyek szolgálalkúséget, uralomvágyat, kegyetlenséget hirdetni látszottak és azokat, melyek a megtorlás és bosszúvágy aljas gondolkodásmódjára alapított isteni igazságszolgáltatást és annak kimondhatatlan borzalmait hirdetni látszottak és azokat, melyek a csodák után vágyódó aljas és rász gondolkodásmódnak hízelegni látszottak, azokat ti mind szószerint fogadtátok el!

IX.

Hallottátok a kételkedő gúnyt, mely azon eredendő bűn ellen fordult, mely a halált magában hordja és melytől Krisztus felszabadított.

* Máté 13, 44.

És mégis, nem pusztán olyforma gyermekmese ezen bűn, mely Istent iszonyú ázsiai kényúr képében tünteti fel, a ki Ádám bűnét a legtávolabbi nemzedékeken is halállal bünteti és a kinek kiolthatatlan bosszúvágya csakis saját fiának vérével engesztelhető ki.

Halljátok tehát ezen monda mély értelmét.

Az eredendő bűn, melybe estek, a szellemi halál, melynek árnyékában nyugodtok, az saját isteni lényetek tudatának hiánya, az a tévhit, hogy csak véges lények és teremtmények vagytok.

Mert a természet tárgyainak végeessége a szelleminek halála és megtagadása és az önzően önmagába zárkózott lét; a szellemi pedig a szeretetnek és az Istenségnek végtelen élete.

És ha Ádám, a mint azt a monda előadja, az isteni lényeggel való egységről tudott volna, úgy mint az, a ki monda: Én és az Atya egy vagyunk, akkor Ádám külső szerhez nem nyúlt volna, hogy annak segítségével isteni természetet elsajátítson és a kísértés szelleme nem közeledhetett volna felé azon szavakkal: Élvezd ezt és isteni lényegű lésszesz. Ilykép volt ez próbája és Ítélete.

És Krisztusnak eme szavaiban: Én és az Atya, én és a lények őslénye egy vagyunk, – keressétek egyedül az üdvözülést, Krisztus nem *hossa* pusztán az üdvözülést, hanem ő maga az üdvözülés. Mert mindannyitoknak kell hangoztatni ezen szavakat, valamint Krisztus azokat kimondotta és csakis így teljesítetek szellemének tündöklő művét és senki sem üdvözül, a ki azokat ki nem mondotta.

Valóban halálos ítéletre nincs szükségtok, ha pusztá teremtmények vagytok és más eredeti bűnre nem szorultok, mint ezen tévhitre, mely titeket önmagukba zárkózott, önző lényekké tesz, a kik így a halált legbensőbb szívükben hordják.

És mindenki számára, a ki magát csak teremtménynek látja, előáll az angyal a lángoló karddal a paradicsom bejárata előtt.

Mert az a paradicsom, melyet Krisztus számunkra megnyitót!, ez az embernek isteni természete, a belső mennyország. És a halált nem ízleli az, a ki ezen mennyországba belépett.

A kik pedig azt mondják, hogy Istennel csak úgy vagyunk egy, mint a tükrökép egy a tárgyával, tagadják, hogy Istennel egyesítve vagyunk a szeretetben. Avagy csak pusztá látszat, pusztá kép, pusztá tükrözés volna a szeretetnek egysége? Bizony, bizony mondom nektek, ha a szeretet valóságban s nem pusztán a csaló látszatban lakozik bennetek, akkor annak végtelensége életemek és otthonotok.

Ti azonban nem vagytok teremtmények, hanem isteni természetű, a mennyei világosság sugarai, tőle kiindulván öröktől örökké. És ezen gondolat az üdvözülés.

Nem is az van írva: Isten teremtette az embernek szellemét, hanem az: Földi testébe lehelte az Ő szellemét.

Istennek lehelete azonban lény az ő lényegéből és örök természetű. És Isten lehelete nem rész, mert az istenit térben nem lehet felosztani mint valami tárgyat és az örökké betölti a lények mindenségét.

Azt is hallottátok, hogy Isten a szeretet. így tehát közületek mindegyik lehelet az isteni szeretet teljességéből.

És ha azt mondjátok: Eltűnő parányai vagyunk a nagy mindenségnek, nem veszíték-e észre, miképen úztök gúnyt magatokkal? Mert az, a ki nem pusztán saját testét, hanem ezen földet, ezen naprendszer és a természet legóriásibb távolságát eltűnő dolognak tekinti öntudatában, a saját szellemében rejlő végtelenséggel szemben, az te vagy magad oh ember!

Ti, a kik azt véltétek, hogy minket megczáfoltatok, nem látjátok, miként mellettünk tesztek tanúságot?

Csakis az képes a végtelenséget felfogni, a ki abban otthonát találja, csakis az a mennyországot, a ki a mennyeit szellemében felfogja; csakis az foghatja fel az isteni lényt, akiben maga az isteni lény felébredt, mert különben nem tudhatna mindezekről.

Csakis a fiú tud az atyáról, nem a szolga. A mennyiben pusztán szolgák, pusztán teremtmények akartok lenni, az istenit tagadjátok magatokban. És egészen kell, hogy tagadjátok azt, mert hol akarjátok azt fellelni, mint saját bensőtökben?

Örültség volna az embernek testi értelemben végtelenséget tulajdonítani. De nem látjátok, hogy ugyanaz az örültség, ha szellemi lényét a végességben el akarjátok határolni. A mi képeink és képzeleteink végesek, de végtelen a szellemnek és szeretetnek minden gondolata.

És a teremtés örök, valamint a feltámadás is, mert örök és nem pusztán időbeli az istenség működése és örökké újra egyesül szerves alakkal, melyet ő alakít mint az isteni szeretet ezen lehelete és így ünnepli örök feltámadását.

A kedélynek belső mindenségében az is dereng, a mit világosan nem látunk. A reggeli szürkület fénye átövez eget és földet épen úgy, mint a délnek fénye, de amaz csak homályban mutatja azt, a mit ez teljes világosságban.

A mennyországról beszéltek, melybe fel akartok szállni és elfeledtéték ezeket a szavakat: Senki sem száll fel a mennyekbe, a ki nem onnét jött, az ember fia, a ki a mennyekben van.*

* János 3. 13.

De az, a ki a mennyből származik, annak hazája az ő végtelensége, az örökké ott volt és Krisztussal mondhatja: Mielőtt Abraham vala én vagyok.

X.

Azt se feleljétek, hogy elmúlt örök életekre nem emlékeztek, Az örökkévalóságban nem időbeli egyes dolgokat tartottatok meg, hanem örökkévalót és lényegeset.

Ha mindem emlékezet el is tűnik, megmarad a szeretetnek emlékezete, melynek belső tökélye előtt minden más árnyékká válik és melynek gazdagságában rejlik minden ismeret.*

Mert annak felismerése a mit szeretsz olyan, mint a paradicsom sejtelme. Ha először látod, úgy érzed, mintha örökké ismerted volna, mintha örökké közelében lettél volna.

Viszontlátás ez örökkévalóságból; az örök élet rózsás hajnalának feltámadása; oly mennyegzőhöz való ébredés ez, mely örök ifjúságban nem múlik el soha.

Az egység avval, a kit szeretünk nem a költői képzelet csatlódása. A mennyiben a szeretet valóban bennünk lakozik, eltűnt előttünk a térnek és időnek minden korlátja és már most boldog örökkévalóságban élünk egyetemben avval, a kit szeretünk.

Ha öt csillagok vagy évbiliók távosságában találnánk is, szükségkép épen úgy szeretnénk, mint itt. Azért, mert a szépet és szeretetre valót látjuk benne, szeretjük az egyes embert, nem pedig azért találunk valami sajátságot szeretetreméltónak, mert azt az egyesben találjuk.

Így tehát nem végest, hanem végtelent szeretünk benne.

Es ti, a kik azt állítjátok, hogy szellemi életünket, valódi énünket csak a képek korlátolt világában találjuk, és hogy a mások életét csak mint töletek idegent ismeritek, titeket könnyen lehet megczáfolni, de nehezen valóban meggyőzni, mert valóban azt találjátok magatokban, hogy magatokat erkölcsileg ezen képek világára korlátozzátok és ez boldogtalanságtok és ítéletek és a halál, mely elől borzadtok és mely bennetek lakozik.

Valamint azok is, a kik mondják: „Szűk énünket túlszárnyaltuk; a képek ezen világa csak annak a szeretetnek tükörképe, melylyel örökké azt karoljuk át a szellemben, a kit szeretünk és a kivel valóságban és igazán egy vagyunk”, épen ezen öntudatukban lelik mennyországukat, üdvözlésüket és életüket, melyet halál nem érinthet.

Saját gondolati törvényeik végtelen hatályával, mely minden tér és idő határain túlmegy, legyőzhetjük ama boldogtalanok

* 1. Kor. 13. 8.

tévhitét és a mennyiségtani gondolkodásnak élével úgy szegezhetjük a földhöz őket, valamint Szent-György lándzsahegyével a sárkányt, de eleven meggyőződést az által nem önthetünk szívükbe.

Mert a szám és mennyiség fogalma csak az isteni szellemiségnek legszegényesebb, legsivárabb alakja, melyben a végtelen életet csak egymáshoz közömbös, szakadozott, holt, a végesbe elmerített részletek formájában fogjuk fel; ez az alak az Istenség elveszíthetetlen pecsétje a képek ezen világában, melyet még a legboldogtalanabbak és legelvetemültebbek sem nélkülöznek.

De a szeretet az eleven egység, az isteni lény legtökéletesebb kifejezése és ezt csak az látja tisztán, a ki azt átéli.

Ha azonban a rász szellem az emberben, a tagadásnak és hazugságnak szelleme ilykép a földhöz van szegezve és bevallani kénytelen: „Megengedem, végtelen természetű vagy; nem vagyok képes szellemi lényegedet a végességben megtagadni és megsemmisíteni”,– akkor megint ellenkező fordulattal, új fondorlattal a szellemet formátlan végtelenségben elpárologtatni törekszik.

Csak egy végtelenség, egy ész, egy szellem él bennetek, így szól a tagadás szelleme, de ti mint egyének mégis csak ezen szervezet vagytok, melyben az egy végtelen szellem visszatükröződik, valamint számtalan harmatcseppekben a nap. Ha a csepp megsemmisül, akkor szellemi egyéniségtök is megsemmisült, mert lényegtelen, közömbös a nap számára a csepp. És ha azt állítod, hogy más emberekben élsz a szeretetben, a tudomány világításában mutatom neked azt az időt, a midőn emberek nem lesznek, de meg ez a földgömb sem létszen, valamint idő volt, a mikor mindezek nem voltak. Boldogságod, melyről álmodozol, csak megsemmisülésed, az Indusok Nirvánája!

És mi azt mondjuk: tagadás szelleme hazudsz! Mert már most, jelen életünkben, mindegyik közülünk ezen egyformán végtelen öntudat és mégis mindegyik különválva ezen végtelenség öntudata és a végtelen öntudatnak ama zavaros kaoszszerű egybefolyása egy öntudatban, melyet te állítasz, az hazugság!

És újra mondjuk: tagadás szelleme hazudsz! Milyen joggal korlátozod a mindenség életét földünk életére?

Csillagzatok egyidejűleg mozognak a legkülönbözőbb állapotban, az égi testek izzó ősködétől a jeges megmerevedésig: az egyes létesül és elenyészik, de az egész örök ifjúságban virágzik. Nem egyesülnek-e már a földnek szűk körében egyidejűleg a délnek napsugara és az éjfélnek sötétsége; a nyárnak izzó sugarai a télnek halálos megmerevedésével; a tavasznak fejlődő bimbói az ősznek érett gyümölcseivel?

Hol vannak határaid óh ember? Ott, ahol a gondolat és a szeretet határai, és mindkettő egyformán végtelen. Hol van hatalmad, töröd óh halál? Ez a nagy természet minden alakjaival csak a ti tágasabb szervezetitek: a szűkebb csak a gyúpont és tükör, melyben az isteni világosság összpontosul és felébred, az az isteni világosság, a mely az egeket betölti és a mely ti vagytok.

Ég és föld, magaslat és mélység csak azt a szellemet leheli ki, mely bennetek lakik és óriási alkotásaiban csak mozzanata annak a szellemnek, mely köztetek a legcsekélyebben is ébred, mert legcsekélyebb gondolata is túlszárnyal minden csillagot.

Éj és napvilág, kikelet és alkonyat, élet és halál csak a szellem örök ifjúságának mozzanata, annak az örökkévalóság hajnalának eltűnedező percze, mely bennetek hasad.

Az eleven természet gazdagságán és csodálatos alkotásain csodálkoztok és a teremő hatalom titkának megoldását kutatójátok mennyei magaslatban és kifürkészhetetlen mélységben.

És nem látjátok saját belsőtöket, mert ezen titoknak megoldása bennetek rejlik.

A végtelen gondolatnak teljessége, mely az egeket bejárja és mindenben valósul, bennetek ébred. És a szeretetnek teljessége, mely a lényeket mind átkarolja és a természet alkotásaiban gazdagságát és összhangzó egységét valósítja, bennetek fejt ki di-csőségét.

És az, ami a lényekben mind mindent csodálatosan alkot és rendez, ugyanazon csodahatalom, ugyanazon teremő szeretet, műve, mely bennetek mennyországát valósítja és a lényeket mind átkarolja. A csodák ezen csodája örökké saját isteni lényetek.

A ti isteni lényetek által alkototnak így a természetnek alkotásai mind és ez az igazság teljességében Krisztus műve, mert ő a szeretet teljessége.

Az Istenség trónja, melyet évezredek át megközelíthetetlen túlvilágban kerestetek, tündöklően saját belsőtökben emelkedik, ha azt a homályt feloszlatjátok, mely bennetek van. És az örök eszmény, az örökké megközelíthetetlen végtelenül közel áll hozzátok.

A szellemnek elpárolgása zavaros, kaoszszerű végtelenségben, Indiai Nirvánában csakis oly tagadása a szellemi életnek és csakis oly hazugság, mint az a nézet, mely a szellemet a pornak egyes csoportjában akarja felfogni.

Két oldalról látjuk az esztelenség és az erkölcsi önmegsemmisülés örvényét tátongni. A középben egyedül vezet az út, mely az igazság és az élet. Az pedig Krisztus mindannyiunkban.

Személyiségtetek ilykép nem szabad elkülönített lénynek tekinteni, hanem mindenki tekintse magát ugyanazon egy isteni szeretet egy sugarának.

Mert mindegyik közületek ugyanazon igazságnak, ugyanazon egy valóságnak, ugyanazon Istenségnek, ugyanazon mindenségnek és ugyanazon egy mindent átkaroló szeretetnek összejátságos tudata. Egy vagyunk így a lényekben és különbözők a személyben. És teljesedésbe megy az ige: Egy vagytok magatok közt és Krisztussal, valamint Ő egy az Atyával és a mennyország titkai sajátját belsőtöknek titkai.

XI.

Ha pedig mindegyik közületek az isteni szeretetnek őseredeti vonzódása, akkor Krisztus az a szeretet, mely mindannyihoz egyformán rokon, egyformán közel áll, a ki számára az eltévelyedett fiú nem áll távolabb, mint az igazságosak a mennyországban.*

Ő, a ki mindannyit felemeli és egybefűzi a lények öslényével, az Atyával, és mindannyiuk központját képezi, mely nélkül életük nincs. Ő a szőlőtőke, melytől elágaznak mint a venyegék, Ő az eleven, mindent üdítő forrás, melyből az örök élet fakad. És Ő ezen legdicsőbb, leghatalmasabb, nem külerő alapján, hanem azért, mert Ő a szeretetnek teljessége.

Bármily egyszerűnek, bármilyen elveszettnek és boldogtalanoknak látod magadat, nem téged, nem bárkit az emberek közül akar az Istenség elveszítve látni. Mert benned keresi az Istenség önmagát, lényeges, nélkülözhetetlen oldalról.

Az Istenség önelégült, csak ez az ő vágya, mert ő csak ilykép maga a szeretet, és csak ilykép hasonló a jó pásztorhoz, a ki nem nyugszik, míg eltévelyedett bárányát megtalálja.

Benned az isteni lény önmagát keresi, ha a lelkiismeret benned megszólal, ha lelked mélyeiben nemesebb emberi érzés ébred. Ne csüggedj, míg bensődben az emberi érzésnek csak egy szikráját is látod; fénylő világossággá, szent lánggá válhat az.

Számtalan sugár indul ki a naptól és az mégis csak egy. Ha csak egy sugár is hiányozna, sugárkoronája teljes nem volna.

Így te is az Istenség napjának egy sugara vagy, vele egy, valamint a sugár egyesítve van a nappal.

Egyes sugár azonban szabadon, akadálytalanul hatol szeminkhez, mások gőzök által elhomályosíttatnak. De a napnak természete az, hogy sugaraiban nyilvánuljon.

Az egek sugárkoronája nem teljes a te szellemed őseredeti világossága nélkül.

És a szeretet ezen gondolatának sugárzó szárnyait kiterjeszted minden egekben az örökkévalóságban.

* Lukács 15. 7 és 15. 11-32.

A szeretet nemcsak lelked boldogsága; a szeretet, mely téged éltet, az lelked maga. Mert, a hol kincsed van, ott van szíved, és a hol szíved, ott lelked.

A szellemek egysége azonban hasonló a színes sugarak egységéhez, melyek egymást keresztezik, úgy hogy az egyik ott világít, ahol a másik, és a melyek egyesítve bejárják az égetés egy forrásból, egy napból indulnak ki.

Es íme vízcseppen vagy üvegen keresztülmenve elválnak.

Ez pedig ezen hasonlat magyarázata.

A szeretet rokon vonzódása él azokban, a kik egymást szeretik, rokon czélok lebegnek előttük és még ellentétükben is kiegészítik egymást. Egyesek közelebb állnak hozzád, mások távolabb, mert a szeretetnek vonzódását parancsolni nem lehet. De igenis áthathat minket az a tudat, hogy a valódi szeretet nem abban nyilvánul, hogy annak önzését pártoljuk, a kit szeretünk, hanem abban, hogy őt az isteni szeretet önzetlenségéhez felemelni igyekszünk.

Így mindenki számára egy kör képződik, melyben valódi életét éli és a melyet csillagtávolság nem korlátoz és a legóriásibb korszakok lefolyása sem határol. És mindezen egymást metsző körök egyike sem esik egészen össze a másikkal.

A csepp azonban vagy az üveg, mely által az égi sugár a végesnek világában nyilvánul és kiválik a lények ősegységéből, az szervezetitek.

Ha pedig a csepp feloszlik vagy az üveg eltörik, úgy hogy a sugarat már vissza nem tükrözheti, akkor a mennyeknek ama sugara, mely ti vagytok, el nem vész, hanem tovább világít, egybeszöve az égi világozás minden sugaraival.

Íme, még a legsekélyebb vízben is visszatükröződik az égnek mélysége minden csillagzatával. Ti pedig nem vagytok a tükör, hanem az égnek sugara, mely abban visszatükröződik. Óslényetek, valóságatok, mennyországatok, örök hazátok pedig a szellemnek és szeretetnek ama végtelensége.

Mert bizony mondom néktek, az égboltozat minden csillagzatával és fejlődésének évbilióival csak annak a végtelenségnek és örökkévalóságnak gyenge, véges képe, melyet köztetek a legsekélyebb is bensejében hord.

A víz tükrét elhomályosíthatja a szélnek fuvallata, a víz elfolyhat vagy elpárologhat, de az égi sugár, mely benne visszatükröződött nem múlik el, mert a víz eltűnt. És ha a földnek iszapja annak képét elhomályosította, tisztább hullám ered majd az égből, úgy hogy képe újra ébred.

A szellemileg rokon azonban feltételezi egymást és nemzi egymást és fölleli egymást és a mindent egyesítő szeretet a legfőbb törvény a csillagok felett, az isteni, mely magát

mindenekben valósítja és válásban és szenvedésben ép úgy dicsőül, mint a vizontlátás örömében. Az idő miatt pedig nem kell aggódnotok, mert hisz tietek az örökkévalóság teljessége.

Mert a legfőbb törvény minden természet felett az ige megtestesülése, az isteninek és szelleminek valósítása, mindekben.

A fokozatok gazdagságán keresztül, az érzéki anyagot átalakítva fejt ki az isteni őslény gazdagságát csodaszerű alkotásokban, míg végre a leggazdagabb szerves alakban, a mindenség gazdagságának megfelelő képen visszatükrözi saját végtelenségét. Az isteni világosságnak mindegyik sugara azonban csak abban az őseredeti alakban tükröződik vissza, mely a szeretetnek ama összajtságos vonását jelképezi, mely az ő lényege.

XII.

Ti azonban, az iskolának bölcsei, a kik örültségnek mondjátok azt, ha valamely ember önmagát egynek tudja a lények őslényével és az igazságnak őslényével

és más oldalról megint magatok léptek fel azzal az igénynyel, hogy magának az igazságnak birtokában vagytok és ezt azért igyekeztek igazolni, hogy gondolati tevékenységeket, melyről azt állítjátok, hogy a mindenség örök törvényeit felfogja, bizonyos anyagnak véletlen csoportosításának állítjátok

és a szeretetet, melylyel azt mondjátok, hogy az emberiséget átkaroljátok, nemző anyagok játékának, – milyen gúnyt űztök ti saját magatokkal!

Őrülteket őriztek, a kik üldözési tébolyban mag szemnek képzeltek magukat és attól félnek, hogy a madarak feleszik őket; és olyanokat, a kik nagyzás! hóbortban a csillagos eget dióhéjban őrizhetni vélik és az ocean vizét korsóban. Valóban, ezen örültek kevésbé esztelent állítottak mint ti!

Mert véges az emberi alak, valamint a mag szem; a csillagos ég, melyet látunk, valamint a dióhéj; az ocean, valamint a korsó. De ti esztelenek végtelent akartok végesbe szorítani, a koponya szűk terére a szellemet, kinek gondolatai előtt eltűnnek a tenger mélyei és a csillagos-ég magaslatai.

Hülyéket őriztek, a kik fel nem fogják, hogy kétszer kettő a tér minden végtelenségében és az időnek minden örökkévalóságában mindig csak négy marad. Ti azonban, a kik mondjátok: A gondolkodás csak ezen esetleg csoportosított parányok pusztá mozgása (a mely mozgás csak adott egyes eseteket foglalhat magában,) soha sem vagytok képesek magyarázni, mikép fogjátok fel, hogy örök törvények feltétlenül érvényesek a]végtelenbe.

Nem kell-e nektek ilyformán abba a dadogó hülyeségbe esni, mely azt mondja: eddig úgy tapasztaltam, hogy kettő és kettő négyet tett ki, de nem tudom nincs-e eset, melyben kétszer kettő esetleg ötöt tézsen ki?

Erkölcsei tébolyról és tompaságról beszéltek és azt mondjátok, hogy a szeretet csak a nemző csiraanyagok játéka és dicsekedtek, hogy ezen bölcsességet a cynikusnak fagyos mosolyával felderítettétek.

Létezne-e szánandóbb erkölcsi tébolyodott, mint ti volnátok, ha egyáltalán tudnátok mit beszéltek, midőn az eget és földet átkaroló szeretet érzését, mely az örökkévalóságot bejárja, tompán tagadjátok, azt hazugsággá és üres szóvá változtatjátok, mivel ezen érzésben valósággal csak porban elzárkózott, tompa, „cynikus” önösséget szemléltetek.

Ti bölcssek, a kik a legparányibb kullancs beléne minden izmát kutatjátok, milyen képtelenek vagytok arra, hogy tenmagatokat megismernétek gondolkodástok legegyszerűbb tevékenységében, vagy az emberi érzés legcsekélyebb indulatában is.

Ha a hiú és fennhéjázó földi dicsőséget lealázzátok, jól teszitek. De ti az emberben azt akarjátok az állatiasságba levonszolni, a mi őt emberré teszi és az ilykép erkölcsileg lealacsonyított embert a szolgaságnak szolgáltatjátok ki, mely az általnak természetes osztályrésze.

Ti gúnyolódtok a hitnek képei felett. De az, a mit ti hisztek, megint csak képzelgés, de sivár és vigasznélküli. A kedélybetegek, melyeket ti őriztek az álmodozókhoz hasonlóak.

De ti, a kik ébren vagytok, sokkal boldogtalanabbak vagytok mint ők, mert ébredéstek sem más mint sivár, iszonyú álmodozás.

A képzeletnek álmképeit, melyek tarka felhőkhöz hasonlóan az igazságnak napját, az embernek isteni lényét eltakarták, tagadhatjátok, ti kétkedők, de nem magát ezen napot és ezen napnak csak egy sugarát is,

mert ezen sugarak, melyek öröktől örökké, az őslényből kiindulnak, ti vagytok;

és a szeretéinek ezen lehelete, mely az eget betölti és mennyországot önmagában hordja, ti vagytok;

és a képzeletnek éji rémképe minden, a mi a világosságának ezen végtelen országa mögött sötétben elrejtőzik.

XIII.

Ha a képek belső világába zárkozva, azokat önzően valódi éneteknek tekintitek, akkor a halálnak éltek és tagadjátok a szellemet és a szeretetet magatokban.

Szellemi valóságatok mintegy örvényben elsülyesztve, megsemmisítve látjátok, ha azt követeljük tőletek, hogy valódi élteteket azokban lássátok, a kiket szerettek, hogy magatokat nem kísértetszerű lelkeknek, hanem az isteni szeretet sugarának tekintésétek, mely az egeket bejárja? Nem fogjátok fel, hogy ezen önzetlenségben egyedül lelitek valódi szellemi élteteket, mert nem vagytok képesek felfogni azt, hogy éltetek a szeretetben van.

Mert Krisztus szavait nem fogjátok fel, a ki monda: A ki életét szereti az el fogja veszíteni, a ki pedig miattam elveszíti, az megtalálni fogja azt az örök életben.*

Ugyanezen okból nem bírjátok megérteni, hogy az Istenség nincs elveszve a természet örvényében, ha az valóban minden mindenkben és nem valami kísértet a tárgyak és szellemek mögött vagy azok mellett.

És a szeretet ezen hiánya okozza, hogy mindenistenítéssel vádoltak minket és istentelenséggel!

Mert bizony, bizony mondom néktek: az isteni lény maga nem más, mint ezen örök élet, mely önmagát elveszíteni látszik a természet lényeiének és a szellemek sokaságában és csakis ily formán leírhatatlan dicsfényben támad fel mindenkben és mindenek felett.

És az egyedüli isteni csodát nem ismeritek: Jónás próféta csodáját.**

Ne aggódjatok kishitűek; a lények és szellemek ezen ös-egysége a legvalódibb, legönállóbb, egyedül szabad, boldog, mely önmagát mindenknek odaadja és mindent magaslati felé vonz és így, a természet örvényeiből örökké tündöklően feltámad.

És ezen mindent betöltő csoda Jónás prófétának csodája, melyről írva vagyon, hogy nektek más csoda nem adatik, mint ez.

Ha pedig azt mondjátok, hogy Isten önmagának teljesen elég és merő önkényből, nem pedig lényének belső szükségességénél fogva teremtette a világot, és azt állítjátok, hogy a világ ilyformán számára nem lényeges,

Akkor ezzel azt mondjátok, hogy a szeretet vonzódása, mely őt a szellemi lényekhez fűzi, számára lényegtelen és hogy neki csak az önzés lényeges, mert hisz ti állítjátok, hogy mindent csakis saját dicsőítésére teremtett.

És ha e szerint az emberi is lényegtelen számára, akkor Krisztusnak emberré válása is csak az önkénynek lényegtelen játéka, mely nélkül teljesen önelégült lehetett volna.

*: Máté 16, 25.

** Máté 12. 39. Máté 10. 4.

Akkor *az* a Krisztus lényegtelen, a ki a *világnak* világossága, *az* a Krisztus, ki önmagáról mondja: Én legyőztem a világot.

Az önfeláldozás Istene lényegtelen számotokra és nem bírjátok felfogni, mily magasan áll ezen Isten a mennyei kényurság szeszélyei felett.

Ezen isteni önkényhez pedig azért ragaszkodtok, mert dőre és hiú gondolkodásmóddal azt vélitek, hogy Isten le van alázva az által, ha *lényeges* számára az önfeláldozás, lényeges számára az, hogy a jó pásztor legyen, lényeges számára az, hogy az üdvözítő legyen.

Mert a mennyei kényúr oknélküli önkénye eszményiek, azon kényúr, a ki számára nem lényeges a szeretet; – és mert Krisztus számotokra lényegtelen és mert Krisztust nem ismeritek.

Az Istenség önelégült és nem szorul külső szolgálatra, csak egyre van szüksége és ez teszi ki végtelen boldogságát, arra, hogy mindenknek szolgáljon és mindenkben önmagát boldogítólag valósítsa.

Hasonlóképp nektek is kell a mennyországot magatokban hordani és önelégültnek lenni és a másnak való szolgálatban boldogságtokat keresni.

Mert bizony mondom néktek, nem a mennyei kényúr képe, (a kinek legfőbb célja az öndicsőítés és a kinek számára a teremtés és a szeretet csak az önkény lényegtelen és így szeszélyes kifolyása) az az Isten, a kiről írva vagyon, hogy kövessék példáját; a kiről írva vagyon: Legyetek tökéletesek, valamint Atyátok a mennyben tökéletes.

XIV.

Az emberiség eleven történeti fejlődéséből létesült Krisztusnak isteni alakja és az elmúlt évezredek folyamán csírázott mindenben, a mi a legfenségesebb volt.

Így nemzette a szent lélek, az istenség szelleme, a ki a szellemek közössége, az idők teljességében az Isten fiát ezen földi életben.

Őt, a ki, mint minden szellemek ősmintaképe, örökké létesül az őslényből, az Atyából és maga viszont minden szellemi életnek életető eszménye és az emberiség történetének központja.

Minden szellemek eleven szeretetnek közösségében él így az isteni szellem és ez az a kapocs, mely Krisztust a lények őslényével összeköti, melyhez ő mindenkit indít.

Midőn ti azonban a szép költői képeket szószerint értettétek, ti képimádók, a szeretetnek képét a zsarnokság képévé változtattátok át és a szent lelket, az isteni szellemet, szentségtelenül és szellemtelenül fogtátok fel.

Valóban nem abban áll a Szentháromság titka, hogy Isten örökkévalóságokon keresztül magányban marad, elzárkózik, hanem abban, hogy ezen ősegség, a természetre vonatkoztatva, minden lényeknek ősegsége; abban, hogy isteni teljességét egy emberi alakban fejt ki és abban, hogy viszonyítva a szellemekhez minden szellemek ősegsége.

És az istenség ezen titka nem is rejtőzik örökké elfátyolozott titok alakjában, melynek igazsága töletek örökké, távol marad és üres szóvá válik, mely senkit sem képes szellemileg felemelni és megvilágosítani és a melyet hiábavalóan ejtenek ki.

Hanem abban nyilvánul, hogy minden legcsekélyebbhez köztetek közel áll és benne önmagát keresi és megtalálja és csakis így nem holt egység, hanem eleven fejlődés önmagában és mindenkben. A természet mindenségének és a szellemek világának boldog titka ő.

Csakis így teljesülnek Krisztus szavai! Engedd Atya, hogy egyek legyenek maguk köztes én velem, valamint én veled egy vagyok.

Az Istenség nem más, mint az ősvilágnak emberi lényege, valóulása, mely ekként nem elérhetetlen túlvilágban, hanem a legcsekélyebben is köztetek nyilvánul, a kiből ez a világosság dereng és ez a mennyország ébred.

És épen ez által a szeretet tökélyének világossága az, mely túlsugároz mindent és mindenkben van és mindenek felett.

XV.

A szellemek mennyországa az évszakokhoz hasonló.

Rideg tél környez, de már ébrednek a tavasznak szellői, új szellemi életnek csirái.

Fagyos megmerevedésben zárkózik el ember ember elől. Hideg, de korlátolt értelem, mely az ember lényét csak a dologi tárgyban vagy véges érzéki képek tárlatában látja, szétszakítja a szellemnek nagy életét.

Az emberek önmagukban ilykép meghasonolva, csak homályosan sejtik saját végtelenségüket, ele durva, szűkkeblű önösségben elmerítve, nem látják azt.

Jéghideg a föld és az égnek magaslatait sűrű köd fõdi, mely a nap világát inkább elsötétíti, mint keresztülbocsájtja. Ezen ködön keresztül nem képes a világosság melegíteni és éltetni. Ezen ködben ismerjétek fel az iskola bölcsészetét.

Újra a szellemnek kenyerét kéri az emberiség és újra élettelen iskolabölcsesség köveit szolgáltatják neki és a kételynek kígyóját.* Megint zord pusztaságban jár az emberiség, ahhoz

* Máté 7. 9, 10.

hasonló, melyben hajdanában keresztelő János járt, mielőtt az üdvnek napja felkelt.

És újra hasonló a szellemnek mennyországa kerthez, a melyben tavasszal számtalan virág nyílik.

Egy napvilág élteti őket és bármily csekélynek lásson is mindegyik közülük, az eget világossága felébred minden egyesben és alakot nyer bennük és a sugarak, melyek a legcsekélyebb virágot éltetik, aetheri magaslatokból származnak és odáig nyúlnak fel.

Egy illatban, egy világosságban élnek mindannyian. Az életnek egyetlen nagy forrása alakul ki bennük, mert ezen egy nélkül megsemmisülnek, de csakis itt, a virágokban ünnepli a magasztos nap teljes dicsőítését gyengéden kialakult eleven alakban.

Ha azonban jön az ősz, a tél és a virág elpusztul, akkor az is csak látszólagos elpusztulás, mert ugyanaz a világosság, mely benne egyszer alakot nyert, újra alakul benne az ébredő tavasszal.

Es ha a napvilágnak ereje újra felébred minden legcsekélyebb virágban, miképpen kételkedhetek, hogy a szellemek napja, a végtelen és örök, újra meg újra ne éledjen fel bennetek? Mert ti különbek vagytok a mezőnek virágainál.

És a ti haláltok is csak látszólagos. Mert ugyanazon végtelen és örök élet felébred újra meg újra lényeges vonásaiban a neki megfelelő, általa alakult szerves alakban és szellemetek így ünnepli örök feltámadását.

És ha a természet nagy életében a virág alakja megmarad, hogy ne maradna meg szellemiségtek alakja? Mert véges alakban ébred fel a virág, ti pedig végtelen alakban.

És ha a természetnek halála nem képes megsemmisíteni a legcsekélyebb virágnak formáját, mely a magban meg van óva, miképpen legyen képes a természetnek halála megsemmisíteni azt a formát, mely túlszárnyal csillagzatain és évbilióin?

Nem kell-e inkább gondolnunk, hogy a végtelen élet, mely bennünk felébred, maga az alakító őshatalom, mely a természetnek mindezen alakjait teremti, melyek a végesben a lények végtelen sokaságának egységét ábrázolják, ha különben az Isteni és a végtelen egész hatalmasabb a végesnél.

Ti pedig, a kik lelketeket kísérteties képzelt járó lélekben látjátok, Krisztus szavairól feledkeztek meg, a ki azt mondja: a ki étetét keresi, az el fogja veszítem.

A lények ősegsége így tűnik fel nektek, mint határtalan oceán és ti borzadtok, mert képeitek szűk világát abban eltűnni látjátok.

Bizony, bizony mondom néktek, a ki nem képes önzetlenül elmerülni ezen oceán kristálytisza szent mélységeiben és abban

szűk enjét elveszíteni, az nem megyén be Krisztus mennyországának leírhatatlan dicsőségébe,

annak számára nem nyílt meg szeretetének végtelenségére és zavartalan tisztasága,

az nem tartozik a tiszta szívűek közé, a kikről Ő mondta, hogy övéké a mennyeknek országa.

Azok pedig, a kik egyedül a szeretetnek ezen teljességében és azokban, a kiket szeretnek keresik életüket, azok a halál árnyékaiból örökre menekültek

és lelik életüket, mint annak a szeretetnek őseredeti sugarai, mely az eget bejárja, benne és általa, a ki az örök megdicsősülés és az örök feltámadás.

És még az is, hogy a halál álmában elszunnyadtok, örök életetek biztosítéka.

Szent a napvilág, de szent az éj is; szent az öröm, ele szent a fájdalom is; szent az élet, de szent a halál is, mert éjszaka és fájdalom és halál nélkül nincs hajnal és nincs ébredés, nincs a szellem örök ifjúságának hajnala.

Ezen árnyékba csak azért vonul az isteni lény, mely bennetek ébred, hogy önmagát és szeretetét, mindig tisztultabb alakban, örök ifjúságban dicsőítse.

XVI.

Csak egyre van szükségünk: a belső mennyország boldogító világosságára.

De ti magatokat ámitjátok azzal, hogy azt hiszitek, világosság él bennetek, ha az a világba nem világlik és éltető sugara maga körül nem ébreszt mindent.

A szellemnek tavasza nem ébredt fel bennetek, ha kedélyekben ridegek vagytok és azokat, a kik környeznek hideg megmerevedésből ébresztetni képesek nem vagytok.

Es a világosságtól tanuljátok, miképen ömlik el önzetlenül minden lényre és ezen odaadásban nem vész el, hanem fentartja és dicsőíti önmagát, midőn mindent dicsőít. így töltesek ti is be mindent azzal az isteni világossággal, mely bennetek lakozik.

Csakis az által, hogy a másban szeretitek és kerestek isteni lényeteket, nyílik meg számotokra a mennyországnak dicsősége.

És újra következik az idő, midőn az elsők az utolsók és az utolsók az elsők lesznek.*

* Máté 21. 16.

Nézzétek a tavasznak zöldülő csíráit, mint rejlenek a mélységben! Felettük hullott levelek leple, felettük a halál jeges csillogó országa.

Az eleven csírák a mélységben azonban erejüket kölcsönzik az ég sugaraitól.

Ha el is vagytok rejtve a homályban, egyedül bennetek él az égnek világossága, nem pedig azokban, a kik az életnek csillogó felületén tündökölnek, Ti vagytok az életnek csírái; tv vagytok az égnek sugarai!

Bármily merev összefüggésben mutatkozzék is ezen holt kéreg, az belsejében meg van hasadva. Bennetek egyedül él azon szent egység, mely magaslatot és a mélységet összeköt.

Egyesüljetek testvéries egyetértésben, mert ti viselitek a földnek terhét.

És ez a ti fenségtek. Ha nehéz terhek közt kell választanotok, akkor válaszsza mindenik a nehezebbet. Ez a jel, a melylyel titeket fel lehet ismerni. Azok pedig, a kik terhet nem viselnek, maguk a földnek rothadó terhét képezik.

Ne szórjatok azonban vakon mindent szét, hanem gyűjtsetek erőt és időt, nem magatok számára, hanem azok számára, a kikben a belső mennyország még fel nem támadt. Nem gyűlölet töltjön el benneteket a boldogtalanokkal szemben, a kik titeket megvetnek és kigúnyolnak, hanem végtelen könyörület.

Mivel azonban bennetek az égnek fénye felébredt, reátok vonatkozik Krisztus mondása: A ki titeket befogad, engem fogad be, mert azokban, a kikben ezen szeretet feltámadt, azokban él 0. És újra szól hozzátok: Jöjjetek hozzám ti, a kik az életnek terheit viselitek.

Jöjjetek hozzánk ti megterheltek, ti hajléktalanok, ti elárvultak és örökségtől megfosztottak; oly kincseket fogunk nektek adni, melyek ezen világnak minden fényét elhomályosítják, oly otthont, melynek sugárzó melege előtt a képzelet mennyországai elhalványulnak; azt a hatalmat fogjuk nektek adni, mely a világot felszabadítja és mely előtt ezen világnak minden hatalma porba fog dőlni.

Mert bizony, bizony mondom néktek, bármily csekélynek lássatok: ti, a kiket ezen szent láng hevít, ti vagytok a megtörődött nád, mely szét nem zúzatik, és ti vagytok a füstölgő gyertyabél, mely el nem oltatik, míg nem az Ítéletet ezen világ felett diadalomra vezeti,* míg nem a világot szent lángjaival elborította-és felemésztette, hogy új világ számára tért nyisson. Mert hiába várták elmúlt századok azt az ítéletet, melynek lángjai szemeitek előtt az eget és földet be fogják borítani.

* Máté 12. 9.

Ezen szelídeké a föld birodalma, a kiket az ég világossága eltölt és dicsfényük előtt úgy mint a hab, el fog oszlni a földnek minden dicsősége.

Ne rettegjetez oly világ hatalma elől, mely a szellemben immár le van győzve. Hadd töltsék el a hiúk és uralomvágyók a föld kerekességét zajjal és külső fény nyel. Tevékenységük a viharhoz hasonló, mely csak rombolni tud, de nem éltetni. Dicsőségük a halálé és az enyészeté. Ti azonban, az égi világosság csendes sugarai, életet adtok, mely örökké el nem enyészik.

Ők, a kik a halálnak szolgálnak, a télnék csillogó jeges pompájához hasonló. Mily döreség azok részéről, a kik a télnék jegét vasal és dynamittal szét akarják rombolni! Az égnék csendes, szelíd sugarai ellentállhatatlanul fogják majd feloszlítani a halálnak csillogó országát.

Névre, hírre nincs szükségtek. Ha elrejtett tömlőzőkben haltok meg, ha zordon pusztaságokban tespedtek el, üldözve, névtelenül, nagyobbat viztek véghez, mint mi. Börtöneitek sötétségéből kiviláglik majd az a világosság, mely lelkeiteket betölti és jeges pusztaságokból ered majd az életnek ama boldogító lehelete, mely a világot be fogja tölteni.

Minden haladás azonban örökkévalóságra szól.

Egykor majd ki fog hűlni ez a nap és ez a föld pusztasággá fog válni, és egykor majd mindez izzó ködben fog feloszlani, melyből eredt a természetnek körforgásában. Hol lesznek akkor a dicsőség oszlopai, hol a hízelgők dicszengeményei, hol a nagy nevek, ha a földnek minden dicsfénye füstben és gőzben feloszlott?

A csillagok le fognak tűnni, a napok ki fognak aludni, világok fel fognak támadni és elporlani.

De a legcsekélyebb tett, melyet az a szeretet elkövetett, mely az emberben az Istenit látja, halhatatlanul fog élni tovább.

Kihülő világok halálmerevsége nem fogja ezen szent lángokat eloltani, és lángokban feloszló világok nem fogják azokat feloszlítani a semmiségben.

Mert íme, izzó csöpp volt valamikor ez a föld is, izzó gőz ez a naprendszer, mint a milyen számtalan hasonló a lét örök körforgásában most is betölti az eget; és mégis az isteni ősegységben elrejtve szunnyadoztak az eleven természetnek minden csodaalkotásai, melyek később életre ébredtek.

Az órának azonban meg van a maga rendeltetése, valamint a napnak is, melynek teljesítése után fáradtan lefekszünk. így a földi életnek is van a maga rendeltetése. A széliéin számára azonban, mely az örökkévalóság gondolatát felfogja, rendeltetése ez étellel ép oly kevésbé fejeződik be, mint e nappal. Mert az

emberi szellem az, a kinek számára ezer esztendő annyi, mint egy nap és egy nap annyi, mint ezer esztendő.

Örök jelenét éli az örökkévalóság hajnalában, mely számára virradt és rendeltetése ép oly végtelen, mint gondolata és szeretete.

XVII.

Gyermekes csodaképek külső valóságára nem szorultok, mert felfogjátok a hit ezen képeit, mint az egyetlen és legmagasabb csodának jelképeit.

De csak a képek ezen gyermekes világában ébredhetett az emberi kedély számára a legmagasabb igazságok sejtelme. Ezen gyermekes képek egyszerűségére kellett az ó-kor elaggott, leélt művelődésének visszatérni, mely a gyermek bölcsőjénél kereste a világ üdvét.

A tiszta, gyermekies, elfogulatlan, szűzies kedélyben egyedül fogamzhatott az új istenség.

Olyanokká kellett nektek válni, mint a gyermekek, hogy megnyíljon számotokra a mennyeknek országa. De íme, most felnöttetek!

Eddig csak tejet szolgáltatattak, csak a jelen kor nyújtja nektek valóságban az életnek kenyerét és borát.*

Valamint a kereszténység első századaiban feltámadt a hívőknek az üdv napja, úgy számotokra is, de nem pusztán képekben és hasonlatokban, hanem a szellemnek leplezetlen világosságában.

Nem pusztán egyes pásztorok, bölcsek és angyalok, a múlt évezredek szellemei, a pátriárkák, próféták, látnokok, költők, gondolkodók mind üdvözlük úgy mint hajdanában a szellemnek új alakját, mert az ő gondolati világuk mélyeiből támadt az új világosság és nyilvánítja álmaik és gondolataik titkát.

Az a boldogság és összhang, melyben egykor feloszlott a szellemnek téli éjjele viruló tavaszban, nyílt távlattal, boldogító melegével és a szellemnek virágaival, az most újra dereng számotokra. Ezen tavasz lehelete környez benneteket és majd betölti a világot.

Es a belső mennyországban színről színre látjátok majd azt, a mit az elmúlt korszak csak külsőleg és képekben látott.

Nem kell nektek részt venni a Kánéi mennyegzőn, mert az eleven eszme szent tüze fellángolt bennetek, mely a világnak üres vizét tüzzel, szellemmel hatja át, és ezen lángok majd megragadják a világot. Ez a Kánéi mennyegző, melynél Krisztus jelen van és melyre ti meg vagytok híva.

Nein kell részt venni az öt ezernek etetésében, mert magatokban látjátok az Isteninek odaadását, mely a véges ké-

* 1. Kor. 3. 2.

pek korlátait szétzúzva, végtelenségében szellemi táplálékul kínálkozik számotokra, mely mindenki számára fel van tárva kiapadhatatlan bőségben.

És a hegyről, ezen gondolatnak magaslatáról látjátok majd a földkör millióit, miképp gyülekeznek, hogy a szellemnek szavait hallgassák.

De most hajléknélküli megint a szent eszme mint hajdanában és megvetett mint hajdanában. Mindenki csak azt hirdeti, a mi az ő körének ízlése szerint van, azon körben, melyben szavai kész hajlékra akadnak. A madaraknak van fészük és a rókáknak barlangjuk.*

De ezen eszme nem hízeleg semmiféle érdeknek, pártnak ezen a világon, – nem a hatalmasok uralomvágyának, nem a tömeg irigységének, nem alkalmazkodik a formahit holt képleteihez, nem holt tudomány vagy sekély felvilágosodás fenhéjázásához és a templomok, a paloták, a csarnokok, sőt még a kunyhók is el vannak zárva előtte és nem tudja, hol hajtsa le fejét.

De ti kevesen, a kik ezen eszmét felkaroltátok, ne csüggedjete! Mert az legyőzte e világot és nem más, mint minden emberi kebelnek titka, mely most belső dicsfényében a szeretet végtelenségében öntudatra ébred.

Ez a világot felszabadító világosság ébredt fel bennetek és ti vagytok a földnek sava és ti vagytok a világnak világossága.**

XVIII.

Vakhoz hasonló az, ki az érzéki szemléletben elfogulva csak a kézzelfoghatót látja, de nem a szellemnek mennyei magaslatait, és az, a kit az iskolabölcsesség köde környez.

Sükehez pedig hasonló, ki csak a holt betűre esküszik és annak képleteire és azok értelmét fel nem fogja, úgy hogy fülei vannak és nem hall.

Mindezeknek az léssen kinyilatkoztatva, a mit érzék fel nem fog és mégis biztosabb minden képnél, az a mit szem nem látott és fül nem hallott: a szellem végtelensége.

Es a kik hallottátok, hogy Krisztus az övéihez a tengeri vihar közepette ezen szavakat intézte: „Mit csüggedtek el, ti kishitűek,*** – és hogy szavára a vihar elállott, úgy hogy mindannyian csodálkozva kérdezték: ki az, a ki a tengernek és a viharnak parancsol? Lássátok íme a fenségebb csodát:

* Máté 8. 20.

** Máté 5. 12, 13.

*** Máté 8. 26, 27.

Újra elcsüggedtek, ha eltűnő porszemként látjátok magatokat a nagy természet, a bolyongó égitestek roppant mozgása közepében és attól féltetek, hogy a nagy természet hullámai örökre elnyelnek.

És újra jelentkezik az Ő eszméjének világossága, azon eszme, melynek végtelensége előtt az égi testek roppant tömegei eltűnnek, mint a semmi és melynek örökkévalósága előtt a természetfejlődés hullámzó korszakai elmúlnak mint a pillanat.

Es a végtelenségnek és örökkévalóságnak nyugodt világossága előtt, mely bennetek felviláglik, elnémul az óriási természet hatalom vad hullámozása és újra szól hozzátok Krisztus: Mit csüggedtek el ti kishitűek!

És újra szemléltetek a megrendítő csodat, mely Lazarust a sírból feltámasztotta és halljátok a világfelszabadító szózatot, melynek hangja előtt a sírok mind megnyílnak és látjátok az életet, mely nem ismer halált.

Ebben pedig lássátok a világítélet jelét, hogy annak harsona szava még a sírok mélységébe is hatol és a szellemileg halottakat is feltámasztja. Mert ezek a valódi halottak, nem pedig azok, a kik a szeretetben örök életüket bírják és örök feltámadásukat várják.

És halljátok a világítéletnek harsonáját és látjátok az Antikrisztust, a mindent leigázó uralomvágy és önzés bálványképei, mint bukik le, villámhoz hasonlóan, büszke magaslatairól,

És megérkezett a nap, melyen belsőtök titkai feltáruznak, az életnek és a halálnak titka.

XIX.

Midőn azonban ezen földi életnek napvilága, mely jelenleg a napnak kemény munkájához kötött, leáldozik, akkor minden világosság eltűnni látszik.

Az örök életben azonban nem fogtok képekben gondolkodni mint jelenleg, mert az ismeretek, a jövendölések, a tudomány elmúlik, de marad a szeretet.*

Most az agyvelő képeinek tükrében szemléltetek, akkor majd színről-színre látjátok az Istenség mivoltát és saját lényetek mivoltát és a lények és szellemek bőségét egy csapással egyetlen végtelen érzésben és mindenekelőtt azokban nyugszotok a kiket szerettek. így élnek az élőkben a megholtak.

Most szűk völgyben vagytok, melyet magas sziklák környeznek és minden kavicsot láttok a patakban és minden fűszálat a réten; az ég azonban csak mint valami sejtelem vonul el fölöttetek.

* 1. Kor. 13. 8.

Ha azonban ezen éj beáll, mintegy étheri magaslatokba el lesztek ragadva és a kavics és a fűszál el fog tűnni számotokra, de milliárdnyi számú világokhoz hasonlóan fel fog támadni számotokra a mennyei szeretet világossága, ha lelkületek tiszta; a szeretett szellemekkel teljesen egy lesztek és ezen lelkek belső végtelenségét fogjátok szemlélni és abban saját belső végtelenségeket.

De nem a völgynek látköre – tudások bősége – határoz az örök világosság körében, hanem csak kedélytek tisztult belső mennyországa és köztetek a legegyszerűbbek is zavartalanul látják annak az örök világosságnak fényét, mely őket már itt betöltötte.

Azok azonban, a kiknek belső ege az önzés gőzköre által el van zárva, csillagnélküli, homályos, vigasztaló, rideg éjszaka borzadalmaira ébrednek.

Ti azonban, a kikben a világfelszabadító eszme ébredt, ne féljetekek többé haláltól! A halál éjjele számotokra rózsás hajnaloként fog megnyílni, azon hajnal színében, melyet ti magatoknak készítettetek, midőn , a jövő nemzedéknek boldogságot, szabadságot teremtettetek. És nem szorultok angyalok seregére, ha ez a ti örökségtek.

Mert az a világosság, melyet számukra teremtettetek, majd nektek világít, mint a paradicsom világossága.

Ez lelketek tulajdon világossága, és ugyanazon szeretet és ismeret világosságára ébrednek ők, mely bennetek hasadt. Köriükben örök ifjúságban fogjátok ünnepelni feltámadástokat.

Ti azonban, kik ezen hittel nem birtok, ti szeretet nélkül magatokba elzárkóztok, ti sem csalódtok, midőn a természet örvényeitől borzadtok, mert a végtelen szellem egy minden természettel, de nem véges tárgygyal.

A természetnek örvényei bennetek nyílnak meg: a pokol mélységei és az égnek magasságai bennetek rejlenek! Egy vagyunk minden porral, de egy vagyunk egyúttal minden szellemmel dicsőségében. A mennyire ezen magaslatok és mélységek bennetek megnyíltak vagy elzárkóztak, a mennyországot vagy a poklot hordjátok magatokban.

Saját magától azonban senki sem menekülhet. Es a halál, melyet magatokban hordoztok, lelketek végtelen önmeghasonlása és elsötétítése. Ez az az örvény, melybe megmérhetetlen korszakokon keresztül elsülyedtek; ez a végtelenül szorongató iszonyú álom, melyre a halál színe előtt felébredtek.

Működjetekek tehát, míg nappali idő van, mert az éjszakának működése, annak boldogsága vagy boldogtalansága úgy köt le benneteket, mint álom, mint végzet.

De valamint azt a mennyországot mutatjuk a szellemnek

valóságában, melyet még a hitetlen is örömujjongva üdvözölni fog, úgy azt a poklot is, mely még a leghitlenebbet is borzadással fogja el.

Mely elől nem menekülhetnek; nem a semmibe, mert az nincs; és a melytől el nem fordulhatnak, mert az nem az iskolának pusztá árnya, nem a képhit pusztá álma, hanem saját belsőjük iszonyú valósága, mely végtelen és el nem veszhet, mint valami tárgy és annak örvényei, a természet örvényei, mely elől ők valósággal borzadnak, megnyíltak lelkükben.

Valamint azonban csak az embernek fia száll fel a mennyekbe, a ki már most a mennyekben van,* úgy csak az bukik le ezen pokolba, a kinek számára örvényei már most megnyíltak.

Ti, a kik testvéreiteket fagyos önzésben elidegenítettétek magatoktól, fennhéjzásban magatoktól távol tartjátok, saját lényeteket idegenítitek el magatoktól, saját lelketek mélységeit, saját belsőtöket örülten marczangoljátok szét és saját magatokban nyitjátok meg azt az örvényt, mely elől borzadtok és melynek képe nem ábránd és nem álmkép.

És semmiféle papi fohász és kenet nem menthet meg titeket, ha belsőtökbén nem győztétek le ezen poklot, nem hidaltatók át ezen örvényt és be nem hegesztettétek ezen belső szakadást a szeretetnek szent melegével.

De a boldogtalanok is újra feltámadnak, hogy az életnek szenvedésében és harczában lépésenkint felfelé törjenek és önmagukat felszabadítsák a sötétségből, mely őket körülveszi. Mert Krisztus nem csak e földi élet határáig, Krisztus örökké akarja, hogy senki se menjen veszendőbe. Mert Ő nem csak bizonyos időben, Ő örökké a jó pásztor, örökké az üdvözítő és örökké a feltámadás és az élet.

XX.

Írva vagyon: Ne Ítéljetek, hogy el ne Ítéltessetek.

Melyik Isten most már valódi Istenetek, melyet tettben követni kell nektek; az az Isten, kiről írva van: Én nem Ítélek senki felett; az pedig az ítélet, hogy a világosság jött a világba és az emberek a sötétséget jobban szerették, mint a világosságot.

Vagy pedig az, a ki az égnek felhőiben megjelenik, hogy az örök kárhozat iszonyú ítéletét kimondja?

És a hitetlenségnek, a sötétségnek, a pogányságnak terjedéséről panaszkodtok? Miért vádoltok pusztán másokat és nem tenmagatokat?

* János 3. 13.

Nem látjátok e ti képhitűek, hogy ti vagytok, a kik Krisztust külső törvény bilincseibe veritek, hogy ti vagytok azok, a kik az ó-világ békóiban Őt fogva tartjátok és Annához és Kaiphához hasonlóan az ilykép lebilincselte Üdvözítőt kiszolgáltattátok a pogányok gúnyjának és a Pilátusok ítéletének?

Nem látjátok, hogy életének hitregés története csakis a keresztény világ sorsának nagy jövendölése. Mert újra meghalt Krisztus ezen világ számára és újra tündöklően feltámad számára.

A külső törvényt Ő feloldotta; ti pedig újra helyreállítottátok azt: hívő papjaitok és felvilágosodott bölcsészeitek egyaránt mind a mai napig.

Az egyedüli törvény ama Krisztusnak törvénye, a ki azt mondotta: A mit a legcsekélyebbnek köztetek tettetek, azt nekem tettétek.

Ne azért tegyétek tehát a jót, mert oly törvény rendel, mely kívülről belsőtökbe hatolt, mert az szolgálalkúság és önlealjasítás.

Hanem, mert a másban saját lényeteket kifejtitek és dicsőítitek.

Így magatokon kívül törvényt nem ismertek és saját magatok törvénye vagytok és törvényetek a szeretet törvénye, mely maga a szabadság.

Hiába törekedtek külső szabadság után, míg lánczokat viseltek saját belsőtökben.

Íme, lássátok! Hiába ontottátok a vérnek özönét a szabadság nevében. Csak a szolgaság alakját cseréltétek fel. Vagy váljon előny-e az, hogy nem Baálnak szolgáltok többé, hanem Mammonnak?

Szabadságtok addig csillogó szappanbuborék marad, melyben gyermekek és dőrök gyönyörködnek, míg a belső felszabadulás világossága nem ébredt bennetek.

Gyermekekhez és vad emberekhez hasonlóan tarka posztóval és üvegdarabokkal játsztok és nem ismeritek a drága gyöngyöt.

És hiába nyernétek el minden külső szabadságot, mert rabszolgák vagytok belsőtökben, szűkkeblű önzés rabszolgái és mindég akadnátok úrra, a ki nyakatokra hág, valamint eddig is mindég akadtatok ilyenre.

Ti, a kik az emberiség felszabadítását óhajtjátok nyomorból és elnyomásból, íme itt végre és itt egyedül támad fel számotokra a világszabadság üdvözítő világossága; az egész gondolkodásmód nemesítésében egyedül támad az fel számotokra.

Nem azok fognak titeket felszabadítani, a kik néktek azt mondják: Gyűlöljétek embertársaitokat, a kik az életnek javait töletek elvonják és mindenekelőtt telített asztal után törekedjétek. Mert a gyűlölség és irigység aljas indokai önző termé-

szetűek és a ki mindenekelőtt saját jólétét kívánja, nem fogja életét odaadni, és ama magasztos önfeláldozásra nem lesz kész, mely egyedül felszabadítja a világot.

És azok, a kik azt mondják: Olyanok vagytok mint az állatok és a tárgyak, pusztán véges lények, a kik ma léteznek, holnap porba hullnak, szolgálkává tesznek benneteket, midőn legfensőbb erőtetek megbénítják. Ok az uralom szolgálói. Ha csak oly véges, egymástól elkülönített tárgyak vagytok, mint akár a folyónak kavicskövei, mit érinti az egyik kövecset az, ha a másikat szétzúzzák, mert ha véges éltetek mindenetek, hogy volnátok képesek azt feláldozni?

Csakis azok fognak titeket felszabadítani, a kik néktek mondják: Egy isteni világosságnak sugarai vagytok: a mi az egyest dicsőíti, az dicsőíti mindannyiunkat: a mi egyet is megakaszt és károsít, az veszteség mindannyiunk számára: végtelen és isteni természetűek vagytok; egy öslény ébred bennetek, oly határtalan mint a gondolat és a szeretet, mely bennetek lakozik Í

Ezek egyedül ébresztenek méltóságotok tudatára, míg amazok minden méltóságtól megfosztanak. Ezek közösségtek éltető öntudatát ébresztik, míg amazok aljas önzésben elválasztanak titeket és az emberiség eleven testét feldarabolják: a halálnak szolgáltatnak ki, mert az eldarabolt testrészek élettelenek. Mi egyedül hozzuk az életet és a szabadságot.

Ti pedig e földnek hatalmasai! Ti azt mondjátok, hogy az emberek éretlenek, önzők, aljasok, irigyek, kegyetlenek és szolgálalkúek, és ez az oka, hogy a szabadságot vagy legalább a teljes szabadságot nem adjátok nékik.

De íme most lássatok oly tant, mely az aljasságot, az irigységet, az aljas gyűlöletet, a kegyetlenséget, a szolgálalkúséget, a hazugságot nem pusztán az erkölcsprédikáció eddigi meddő modorában, hanem gyökerében megtámadja és nem a külerőszak eszközeivel, hanem belsőleg akarja felszabadítani a világot, midőn a szellemeket nemesíti és dicsőíti és isteni öntudattal megtelíti.

Ha azt mondjátok: a hatalmat meg kell tartanunk, hogy az embereket nemesítsük, aljas önzéstől megszabadítsuk, őket emberi méltóságra és szabadságra neveljük; ha azt mondjátok, hogy a legelőkelőbbeknek mindannyiuk szolgálivá kell válni, ha valóban ezt akarjátok, akkor nem ellenünk vagytok, hanem velünk.

De mondjátok ki belsőtökben magatok az ítéletet azok felett, a kik mondják: mi az embereket nemesíteni akarjuk és a szabadságra nevelni és ez hatalmunk szent joga és a kik aztán csakis a hatalom birtokáért remegve, azoknak útját állják, a kik valóban azt cselekszik, a miről ők csak mondják, hogy teszik.

Azoknak útjába állnak, a kik a szabadság lángoló szózatát a szívek mélyébe plántálják és annak eszményét az uralomvágy álomképei és a szolgálalkúség bálványai fölé helyezik és az istenséget a szabadságban imádják és nem a korlátlan uralomvágy és önzés rémképeiben.

És azok felett, a kik mondják: függőségben tartjuk az embereket, mert aljasok és szolgálalkúek és azután csakis olyan tanokkal szemben türelmesek, melyek az uralomvágyat és szolgálalkúséget és öndicsőítést istenítik, és azoknak ellenszegülnek, melyek a szabadságnak és szeretetnek azon eszményeiben látják az istenit, melyek ezen beszennyezéstől valóban tisztultak.

És ez legyen próbátok és ítéletetek, mely belsőtöknek titkát fel fogja tární az egész világ előtt.

Mert csak egy a jog: és ez a szabadság joga; csak egy a tulajdon: és ez a szellem tulajdona közösségében; csak egy a fenség: és ez az önfeláldozó szeretet fensége.

Jaj az uralomnak, mely a hazugság oszlopain felépül; mely a vallást babonás alakban a politika alávaló eszközévé teszi.

És kétszeresen jaj nekik, ha művük sikerülni látszik! Bizony, bizony mondom: Szodomának és Gomorrhának tűrhetőbb sorsa volt, mint nékik lészen.

XXI.

Es újra intéztetik hozzátok e szózat: Ha a ti igazságtok nem több az írástudók és pharizeusok igazságánál, nem fog belsőtökben megnyílni a mennyeknek országa!*

A mit mi pedig mondunk, azt nem mondjuk saját nevünkben, hanem annak a szellemnek nevében, mely mindannyiunkban lakozik és önmagát kifejti: Krisztus szellemének nevében.

Mert Krisztus az eszme, a mérték és az ítélet.

Krisztus szellemének azonban szabadulni kell mindazon bilincsektől, melyek őt pusztá külső törvény kötelékeiben fogva tartják és egészen bensővé kell válnia, úgy hogy csak az legyen szentesítve, a mi belsőkben szentesítve van.

Ti hallottátok: A ki nőre tekint, vágygyl a szívében, az immár házasságtörést követett el.** Mi pedig azt mondjuk néktek: a ki nő után pusztán érzékileg vágyódik és a földi gyönyört, nem pedig az istenit látja és keresi benne, az házasságot tört, legyen az bár saját felesége.

* Máté 5. 20.

* Máté 5. 28,

És továbbá: A ki nejétől elválík, az okozza, hogy ő a házasságot törí, és a ki az elváasztottat elveszi, az házasságot tör.* Mi pedig azt mondjuk néktek: minden olyan kötelék, mely csak a húsban és földi czélok kedvéért kötöttet, tévedés, botrány és házasságtörés. A ki az ilynemű köteléket külsőleg fenn tartani akarja, az házasságot tör és a ki azt a köteléket, mely a lelkeket valóban egyesíti, széttépni akarja, az házasságot tör.

Ti hallottátok: Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. Itt azonban feltárul a szeretetnek alapja és titka.

Egy isteni világosság ébred mindannyiunkban.

Azért látjuk és keressük saját lényegünket a másban, de mindegyikben az ősvilágosság hasonlíthatatlan, elveszítethetlen sugarát, ezen őslénynek egyik pótolhatatlan oldalát, oly valamit, a mit senki más közülünk, tündököljön bár a legfényesebb tulajdonságok által, soha ilykép nem valósíthat.

Azért keresem és látom a másnak tökéletesbülésében saját lényem tökéletesbülését; az ő világosságában saját lényem sugarát.

Abban, a mit ő veszített, én veszítettem; a mi őt elsötétíti, az saját lelkem fényét zavarja, és midőn őt sötétségéből és békőiből kiszabadítani igyekszem, saját isteni világosságom egyik sugarát igyekszem elsötétítésből és éji homályból kiszabadítani.

Még ma is azt hangoztatják: Féljetez az Úrtól!

Mi pedig azt mondjuk: Ne féljetez semmitől, sem a mennyben, sem a földön, sem az örvényben.

Mert a mennyország megnyílik bennetek és az boldogságok és szabadságok, melyben egy vagytok minden istenivel és minden emberivel.

És a föld a harcztér, a hol minden külső szenvedés belső dicsőítésre vezet.

Az örvényt pedig magatokban viselitek. Mélységei belsőtökben nyílnak meg és az iszonyú, megmérhetetlen korszakokra szóló ítéletet magatokban hordozzátok. Ne féljetez semmitől mint saját önző szűk énetektől.

Ti hallottátok: Ne ölj. Mi pedig azt mondjuk néktek, hogy a szívtelen gazdag, a ki arra gondol, mikép cserélje fel selyem párnáját, arannyal, hímzettel és a ki nem látja a szegények gyermekeit sötét odúk nedves kövezetén hidegtől megdermedve – a gazdag, a ki mindég csak arra gondol, mikép teremtsé messze égaljakból a legdrágábbat asztalára és az eléhező mellett nyugodtan elhalad és a kik gazdagságukat a szegények munkájának köszönik, a kiket elvetettek, mint a kifacsart citromot, – azok testvéreiknek gyilkosai és hitványabbak a rablőgyilkosnál, a ki

* Máté 5. 32.

szükségtől üldözve útfélen lesben áll. És ha keménynek találjátok ezt az ítéletet, bizony, bizony mondom néktek, a világitélet bírója, a ki ama gazdagot a pokolba utalja és az ott szomjúhozótól a szegény Lázarus ujjá hegyen levő vízcseppet is megtagadta és a ki a latornak a keresztfán megbocsátott, mondja ki ezt az ítéletet felettetek!

Ti hallottátok, hogy mindenki, a ki testvérére haragszik, méltó az ítéletre és a gehenna tüze,* és hogy a büntetés megtorlás és isteni bosszú, mely titeket ér bűneitekért, és hogy ezen bosszú igazságosság. Mi pedig . azt mondjuk néktek: bárki, a ki a bosszút igazságosságnak mondja, az aljasán és rosszul gondolkodik. Mert minden intés és minden büntetés csak a szunnyadó isteni lényeket akarja ébreszteni, mely örökkévalóságokon keresztül fejlődik bennetek és még a büntetés is szeretet legyen és nem bosszú.

Ti halottátok: Adjatok titkon alamizsnát és atyátok ki a titokban lát, megtéríti néktek nyilvánosan.**

Mi pedig azt mondjuk néktek: a ki szívében véli, hogy testvérének kegyelmet osztogat, midőn boldognak mondhatná magát, hogy alkalma nyílt neki szolgálni, annak érdeme nincs, hanem az önmagát lealacsonyította, midőn azt vélte, hogy mást lealacsonyít.

És bárki, a ki külső szolgabért keres, akár a földön akár a mennyben, az elvette immár jutalmát, és a ki nem elégszik meg a belső mennyország dicsfényével, mely a szeretetnek végtelen jutalmát a szeretetben leli, az elvette immár jutalmát.

A ki csak feleslegéből ad, az csak reá bízott idegen tulajdonból ad; csakis az, a ki saját verejtékével áldoz, az áldoz sajátjából és igazán.

A legmagasabb adományt azonban az nyújtja, a ki önmagát és mindenét a szellem mennyországának áldozza fel, mert a mit ő ad, azt adja mindeneknek és örökre élvezetül. Ez adományaitok teljessége; ez műveitek koronája; ez gondoláitok végcélja!

Ti hallottátok, hogy jó tetteitek jutalmául sugárzó mennyország nyílik meg számotokra. Mi pedig azt mondjuk: az örökkévalóság ama szent egységében, melyben a nemzedékek mind egyesítettnek, a kik voltak és a kik lesznek, a szeretetnek szent közösségében, – mindazok, a kik örökké az igazságnak ugyanazon, naphoz hasonló, éltető melegére ébrednek, – az ő körükben lássátok azt a paradicsomot, melyre örökké ébredtek.

* Máté 5. 22.

** Máté 6. 6.

Ne keressétek az örök életnek más biztosítékát, nincs szükségtek rá.

A szeretetben lássátok a halhatatlanság kezességét.

Ti hallottátok, hogy két legfőbb parancs van: az Isten szeretetének és az emberszeretetnek parancsa. Mi pedig azt mondjuk néktek: e két parancs valójában csak egy parancs.

Mert isteni művet végeztek, és az Istenség örök összhangzásán működtek közre, midőn az istenit az emberben ébresztitek és valóban azt, a mit testvéreitek közül a legcsekélyebbnek tette-tek, azt az Istenség számára cselekedtétek.

Ti hallottátok: Szeressétek ellenségeiteket. Mi pedig azt mondjuk nektek: gyűlöljétek a rosszat, de szent legyen számo- tokra az emberi *minden* emberben.

Még a legsúlydebben is, mert paradicsomok szunnyadoz- nak minden emberi lény mélyében és tenmagatokat szabadítjátok fel, tenmagatokat teszitek boldoggá és tenmagatokat dicsőítitek, ha a felhőket feloszlatjátok, melyek ezen világosságot elhomá- lyosítják.

XXII.

És írva vagyon: Ha imádkozol, menj lakodba és zárd be az ajtót és imádkozzál atyádhoz titokban és atyád, a ki titok- ban lát, megadja neked nyilvánosan, a mit kérsz.*

Mi pedig azt mondjuk néktek: az Isteni nem adhat egye- bet, mint önmagát és ebben mindent, a mi boldogít.

Imádságunk pedig az, melyről írva vagyon, hogy annak, a ki kopog, felnyitattik. Nem külső adományokat kérünk, hanem azt az egyet, a mire egyedül szükségünk van és a szellemnek szent emelkedettsége már maga mennyei bőség. És hitetek nem pusztán hegyeket fog megmozgatni, hanem a világnak szí- vét és nem pusztán egy fügefát, hanem a földnek színét fogja átváltoztatni.**

A fiú lényeg az atya lényegéből, vér az ő véréből. És a ki Istent *valósággal* atyának nevezheti, az mondja: Atya, én egy lényegű vagyok veled, élet a te életedből, isteni valóságod sugara.

Nem pusztán véges természetű, mert hogy nyílna akkor meg bennem a te mennyországod P

Végtelenséged és örökkévalóságod az én otthonom. Én szel- lem vagyok szellemedből, isteni természetű mint Te!

A te akaratod isteni életem; nyíljék meg bennem mennyor- szágod, valamint én igyekszem azt feltámasztani az enyéimben.

* Máté 6. 6. 7.

** Márk 11. 20-23.

Szellemed kenyere jusson nekem, hogy boldogítva és világos önmagamban, szenvedés és halál fölé emelkedve, világosságot és szellemi táplálékot szolgáltatassak az enyéimnek, az embereknek mind.

Add nekem a valódi alázatosságot, azt az alázatosságot, mely a hiú, önző énnel korlátait széttöri és így önmagát és másokat dicsőít ama szeretetben, melynek isteni lényege Te vagy!

XXIII.

Ezek az égi magaslatok és mélységek, melyek Krisztus istenségének eszméjében el vannak rejtve, és a melyek mellett a mai világ fölvilágosodása tompán és sejtelem nélkül elhaladt.

Ez a világ visszaborzad az isteni eszme megdöntésének veszélyétől. De nem az Isten-emberinek magasztos eszméje van veszélyeztetve, hanem csak egy bálvány, mely amúgy is önmagában roskadozó.

Az istenileg emberinek képe pedig fényesebben támad újra mint valaha; bennünk nyitja meg mennyországát, és életünknek élete és ismeretünknek tetőpontja és bősége. Élete oly biztos, mint a szereteté, világossága nem kétes, mint a túlvilági képzeleteké és az, hogy ezek babonája már mélyeiben meg van ingatva és összeomlik, az jól van!

A kő, melybe ama felvilágosodás ütközött és a melyet annak bölcsessége elvetett, újra sarokkő lesz és az, a mit ezen felvilágosodás mint a jövő képét ábrázolja, csakis rég elmúlt századok vallási világnézetének elmosódott árnyéka és ezen következetlen alakban egyaránt bohóság az ismeret számára és botrány a nemesebb gondolkodásmód számára.

És a keresztény egyház?

Ezen kopársággal és szegénységgel szemben ő rejti tanai-ban a végtelen gazdagságot; ezen bohósággal szemben a bölcsességnek és ismeretnek kincseit, melyek Krisztusban el vannak rejtve. Ezen korlátolt üres tagadással szemben, mely annak mélyeit nem képes felfogni a mit tagad, végtelenül fölényben van.

Mi pedig törvényeinek egy címét sem akarjuk eltörölni, hanem mindannyit beteljesíteni és dicsőíteni nemesebb gondolkodásmód világításában, mely tanai-aknak titka, de azokban még gyermekies alakban el van rejtve.

Az egyház képleteiben ezen titkokat csak érzi és rejtegeti, de nem nyilvánítja. És ez ereje és gyengéje.

Innét van, hogy a hitelenség immár a keresztény egyházak velejében évődik, mert ők mereven ragaszkodtak a régi formákhoz. Külsőleg úgy áll az egyház előttünk mint valami

hatalmas épület, de belsejében ezen épület roskadozó, megrongcsolt a hitetlenség titkos férge által és roskadozóbbá, mindinkább tarthatatlanabbá válik az minden nappal, mert még azok is, a kik a hitet hirdetik, nem hordják azt szívükben.

Nem halljátok-e ti boldogtalanok a roskadozó gerendák recsegését? Nem észlelitek-e az iszonyúan fenyegető belső összerokadozás veszélyének közeledtét, mely rémséges barbársággal és szellemi sivársággal keletázsiai tétlenségben és szolgaságban végződik és a szellemi művelődés leggyönyörűbb virágait eltemeti? És ti azt hiszitek, hogy eleget tettetek, ha ezen épületet kívülről fénymázzal elláttátok?

Mindég csak a régi roskadozó formákra építsen Krisztusnak egyháza, midőn a talentom reá van bízva, mely bőven sokszorozható, az ismeretnek kulcsa, mely a bölcsességnek végtelen kincseit rejti; a világosság, mely képes a világot megvilágítani és melynek napfénye előtt ama tagadó bölcsészet világosságai csak homályosan pislogó lámpáknak mutatkoznak?

Felszólítunk tehát, vessétek le gyöngeségeket és fegyverkezzetek fel erővel és dicsőséggel, emelkedjete fel bénultságotokból Krisztusnak nevében, vessétek el a korhadt mankókat és vegyétek kezeitekbe a szellemnek lángoló kardját, hogy ilykép ellenállhatatlanul győzzétek le a világot!

Közel vagytok ahhoz, hogy mindent elveszítsetek, ha a holt formához görcsösen ragaszkodva, a halál martalékává váltok; Minden hatalmatokban áll, ha az eleven szellem szózatát követitek.

Lássátok lelketek képét! A magasztos igazságnak homályos érzése, mely a hitnek képletei mögött rejlik, volt eddig védbástyátok. Ez volt kételyektől kínozott lelkiismeretetek egyetlen, utolsó támasza.

De most, midőn ezen igazság belső fenségében nyilvánossá válik és vele együtt a régi holt forma teljes tarthatatlansága, most csak válik ezen formához való ragaszkodás tudatos és akaratos hazugsággá. Nem látjátok-e ti boldogtalanok, hogy így el vagytok veszve és hogy ezen örvényből nincs menekülés?

Es mitől féltetek? Nem teljesítettük és dicsőítettük törvényetek minden betűjét?

Ellenségeiteket akarjátok-e megsemmisítőén sújtani? Lássátok: felvilágosodásuk köznapiságát, csekélységét és tompaságát kimutattuk és Krisztus tanának mennyei mélységét.

Avagy egyházát akarjátok dicsőítve látni? íme, mi dicsőítjük azt, mert az ismeretnek minden kincsét, melyet a századok halmoztak fel, mi rakjuk lábai elé, midőn kimutatjuk, hogy azok forrása Krisztus, és hogy azok fénylő betetőzése Krisztus.

De ott egyedül, a hol az eleven szellem uralkodik, mely a talentumát eleven cserében szokrosorítja, az a szellem, mely

nem pusztán titkokat őriz, hanem új, váratlan világosságot támaszt a világ számára, ott van az ő egyháza.

Szellemének közösségéből eredt az, a mit mi hirdetünk, nem pedig pusztán egyes embernek fenhéjazó bölcsességéből.

Mert az egyes önmagában véve semmi és életét és igazságát csak a közösségben bírja.

És ha a világot legyőzni akarjátok, akkor emlékezzetek meg arról, hogy Krisztusnak egyháza mindég mélyebbre süllyedt. mióta csak e föld gazdagainak és hatalmasainak szolgálója akart lenni és tudjátok: a földnek semmi hatalma sem állhat nektek ellent, és a szövétneket, mely az évezredeknek lángol, ti fogjátok vinni újra, ha a szellem szavait hirdetitek és a szegények evangéliumát és a világüdvözítő szabadságot. Ne rettegjétek a világ üldözésétől, mert lássátok, ez a világ a szellemben immár le van győzve.

És ha Krisztust dicsőíteni akarjátok lássátok: Krisztust nem dicsőítette még senki sem úgy mint mi!

Bizony az emberiség nem hitte volna a hitnek ama képleteit, ha csodálatos képei nem lettek volna ama igazságoknak, melyeket úgy sejtett mögöttük, mint a napot sejtjük a felhők mögött. Ilykép ama igazságok voltak ezen formák éltető szelleme.

Ha azonban a formát a szellemtől elválasztjuk, ha a formát a szellemmel ellentétbe állítjuk, akkor a forna holttestté válik és annak hite rothadássá és annak igazsága hazugsággá.

A belső rothadás, a hivatalos hazugság képét íme ott szemléljétek a keresztény világban!

Nem segít itt külső pompa, külső dicsőség, mert az befestett koporsók fénye*: a kétely a férgekhez hasonlóan minden keresztül évődött belsejünkben és felettük fullasztó hullaszaghoz hasonlóan emelkedik a gögnek és a hazugságnak búze. Nincs valódi meggyőződés, nincs igazság bennetek!

És újra érvényre jut ama mondásnak szent joga: az új bor nem illik a régi tömlőkbe.**

Krisztus azt mondotta: Én csak képekben és hasonlatokban beszélek hozzátok, de az igazságnak szelleme mindent ki fog nyilatkoztatni számotokra. Krisztus azt mondotta: Sok mondani valóm van még, de ti azt fel nem fogjátok.***

Többen hivatkoztak már erre, de csak az idők teljében teljesedik ez be, midőn egy régi világ letűnik és egy új igazságait új világításban nyilvánítja.

* Máté 23. 27.

** Márk 2. 22.

*** János.

Ha az igazságnak szelleme, mint ti mondjátok, már régen teljességben nyilatkozott, miért nem nyilatkoztatott ki semmit a jövődőt igazságokból azon a pünkösden, midőn csak képleti lángocskákat, de az új világosságból még a legcsekélyebb gondolatot sem nyilvánított a világ számára? Mert az a pünkösöd csak jelképe volt e pünkösödnak, mely most a világnak dereng.

Lángoljon bár fel a közösség e szelleme minden egyesben, nem pusztán lángocskában fog a világ számára megjelenni. A villámhoz hasonlóan, a mely keleten felmerül és nyugaton letűnik* fog a szellemnek lángoló szava tanúságot tenni ezen igazság mellett.

És hogy a régi világ letűnik, arról a ti jajgatástok tesz tanúságot. Nem látjátok-e ti a világot belsejében elsötétítve, azt a világot, a mely számára az üdvnek égi csillagai nem világítanak? Nem látjátok-e, mint remegnek belsejükből a kételytől és hitelenségtől elragadottak a nagy természetnek vészthozó hullámszásától? Nem olvassátok-e ítéleteknek jeleit a napban, holdban, csillagokban és a tengernek hullámaiban?

Azokhoz pedig, a kik nem látnak és külső jeleket követelnek, újra szól Krisztus: Ti képmutatók, az égboltozatnak alakját megítélni tudjátok, de ezen idő jeleit megkülömböztetni nem tudjátok.**

És az Isten országa nem jön külső alakban. Nem fogják nektek mondani itt vagy amott van. Ne várjátok külső jeleket és csodákat a hol az Isteni a szellemen és az igazságban felárad és a belső mennyország dicsőségét kifejti. ,

És ti, a kik azt mondjátok: mi azokat, a kiket körülölköz kizárunk, azon napnak ítéletére bizzuk, mely élők és halottak felett ítélt, óvakodjatok ítéletet hozni, mert bizony, bizony mondom néktek: az a nap, mely ítéletet hoz felettetek és a felett, váljon az eleven szellemé vagy a halálé vagytok-e, – bíborveres színben immár bevonja az eget és a földet.

Krisztus jelét pedig a következőkben ismerjétek fel: Minden, a mit a szent Írásokban tartalmazzatok, új, nem sejtett boldogító világításban jelenik meg szellemünk számára. Minden borzalommá és erkölcsi iszonyatossággá torzul el holt formahitetek szempontjából. Lássátok ám és mutassátok mást! Nem vagytok arra képesek.

És a fügefáról lássátok a jelt! Ha ágai megint zöldülnek és levelet nyernek, akkor közeledik a nyár.** Ha hitvallástok látszólag holt formái, – melyeket ti hagytatok Kiszáradni, –

* Máté 24. 27.

** Máté 16. 3.

új életet nyernek, akkor tudjátok, hogy e világ ítélete közel van, és e nemzedék nem fog kimúlni, míg mindez beteljesedik.

És ezt mi mondjuk csak igazán, mert a századok nemzedékei hiába várták ennek beteljesedését.

Az egyház volt a kincsek őrzője, melyek Krisztusban elrejtve vannak és elrejtette ezen kincseket mind e mai napig. Mi nem teszünk neki szemrehányást, mert Krisztus szavaira hivatkozhatott: Nem volnátok képesek azt felfogni.

Az egyháznak igaza volt, midőn aratáshoz nem látott akkor, mikor a vetés még virágzott, még éretlen volt. De most itt az aratás ideje!

Jaj azoknak, a kik az aratást megakasztani akarják! Mert az érett termés bősége mindent megmételyező rothadássá válik, ha be nem takarítatik. Az áldás bőségét ezek a boldogtalanok az átoknak bőségévé akarják változtatni. Jaj azoknak, a kik a talentumot elássák, a mécsset a kéve alá akarják rejtetni, az ismeretek kulcsát bírják és be nem hatolnak az ismeretbe és azokat megakadályozzák, a kik behatolni akarnak!

Vétek a magot, mely a föld gyomrában nyugszik, zavarni, mert így soha sem lesz abból növény. Bűn a gyümölcsöt leszedni, mielőtt megérett.

De a mi titokban csírázott, az most napvilágra tör; a mi csendben érlelődött, az most érett és a régi buroknak meg kell most törni, hogy a mag új növénynyé fejlődhessen.

És bűn megint, ha az, a mi napvilágra tör, éjben eltemetetik, és vétek és büntény, ha a szellemi táplálék után éhező emberiségtől a szellemnek érett gyümölcsét megvonjuk. Mert ezek a kincsek, melyek Krisztusban az emberileg isteniben el vannak rejtve és az emberiség számára táplálékul kínálóznak; ez az életnek mennyei kenyere.

XXIV.

Az évezredek fátyolában és a túlvilág ködfátyolában elburkolva rejtőzött el Krisztus azon korszak előtt, mely csak képekben és hasonlatokban hitt. Eleven jelenlétének titkát is ezen korszak így csak külsőleg bírta megóvni a kenyérnek és a bornak színében.

Mert Ő mondotta, hogy ez az igazság, mely oly világot ér, mely nem fogja fel; hogy e világ Ura immár el van ítélve és hogy az Atyához megy és hogy őt nem fogják látni.

Így sejtettétek az érzéki képben, mely nektek maradt, annak emlékezetére, a ki számotokra égi magaslatokban eltűnt, az Isteninek eleven közelségét. Mert az Isteni ősválóságában egybeolvaszt minden érzékileg szemlélhető természetjelenséget,

és minden mindenkben és minden valóságnak legfőbb törvénye és szervező őshatalma és ezekben a szellemnek örök felátadása.

Ez ezen hitjelkép titkának felderítése, oly igazság, mely messze fölüláll egy gúnyolódó philosophia bölcsesége fölött,

mely az Isteninek eleven jelenléte fölött gúnyolódik és Istenségét élettelen árnyképpé teszi; mely az emberinek és Isteninek egyesülése fölött gúnyolódik és a szellemet dologi tárggyá teszi; mely folyton az észről beszél és az ész az esztelen-ség örvényébe dönti, midőn a gondolat végtelenségét tagadja és azt a végesbe zárja akarja.

Egyszerű jelképeitek a bölcséségek gazdagságát rejtik magukban, ezen sivár gondolatnélküliséggel és minden észnek ezen tompaeszü eltagadásával szemben.

Emlékezzetek meg az Apostol szaváról. Valamikor gyermekek voltunk és gyermekiesen gondoltunk és beszéltünk, de most már megérlelődünk. Valamikor csak hasonlatokban és képekben szemléltünk „titokzatosan mint valami tükörben”. De rüöst színről-színre kell szemlélnünk. Az a mi túlvilág volt az elmúlt keresztény világ számára, annak teljes dicsőségében itt, ebben a világban kell valósulni.

Lássátok, az emberiség nem állapotodott meg szellemi növekedésében. A gyermeknek ruhái már nem illenek a felnőttre. Miért akarjátok a gyermeknek kopott, elrongyosodott ruhamaradványaiba a felnőttet öltöztetni?

A hol mint felnőttek beszélhetünk, mit dadogjunk mint a gyermekek? Míg a madár a tojást még el nem hagyta, addig annak héja az életet rejt magában; ha azonban a héjat már áttörte, mit ragaszkodtok az üres héjhoz?

Es ha a formahitűeknek előbb az az igazolásuk volt, hogy a szellemnek titkát őrizték, akkor most már nincs igazolásuk, a midőn ezen titok belső fenségében nyilvánul minden szellem számára és csak a szellemtől elhagyott holt formának botránya marad hátra és annak bálványimádása.

Avagy, miután mi a szellemit, mint a lényegeset felmutattuk, ä mi által Krisztus belsönkbe hatol, azon állítással akartok velünk szembeállni, hogy a nyelés külső cselekménye az a lényeges és döntő cselekmény, mely által Krisztus belsönket megtölti?

Ha ezt teszitek, hiába hivatkoztok arra, hogy áldozatotok a föld színétől az ég mélyeibe hatol, mert ezt Baál papjai is állították, mert ők is vártak tüzet az égről.

Jaj azoknak, a kik a szellem ezen ébredésének kárhozását tervezik. Valóban nincs szükségünk jelekre, hogy Istentől való elhagyatottságukban leleplezzük őket. Saját tompa, szellemnél-

küli szavaik tanúságot fognak tenni ezen szavakkal szemben. Az ő jelük Baál papjainak jele lesz, a kik hiába kértek tüzet az égről.

A ti hitképleteitek mind holtak ezen szellem nélkül, a ki mindezen formákat átlátszó egységben egyesíti és dicsőíti.

Mert bizony mondom néktek, az Ő asztalánál nem ültetek, az Ő boldogító közelében nem időztetek és Őt nem élveztétek soha, a ki a világnak odaadja magát az örök életre, ha a mennyei dicsőség, a szeretetnek teljessége, melyet ő az atyától nyert, bennetek fel nem támadt.

És hiába élveztek szentelt kenyeret, bizony, bizony mondom néktek, Krisztus nem tölt el benneteket, ha örökkévalóságának dicsőségét nem fejtette ki lelketekben, ha az istenit nem valósággal és eleven jelenlétben szemléltetek magatokban, ha ezen eleven gondolat nem táplál mindenkoron és éltetek életévé nem válik,

ha nem úgy vagytok egy Ő vele és magatok közt, valamint Ő egy az Atyával.

És hiába keresztelitek vízzel, mint Keresztelő János, ti, a kikben a szellem éltető hatalma hiányzik, a milliókat, a kik nem üdvözülnek a ti hibátokból, ha tűzzel és szellemmel nem kereszteltek, Krisztusnak keresztelésével, melyet nem ismertek.

Izrael és az Izlám, melyek Krisztust nem ismernek, jogosan tanúskodnak ellenetek, mint bálványimádók ellen, mert valóban, ilyképen tisztább és fenségesebb az ő hitük mint a tieteké, és ha őket bűn terheli, akkor ti viselitek az ő bűnüknek és a tietek terhét, mert nagyobb dolgok voltak rátok bízva, mint ő rájuk.

XXV.

Az uralom képében szemlélted óh Izrael az Istenséget, de az uralom titka volt a szeretet.

Olvassátok szent írástokban: Nem a földrengésben, nem a tűzben, nem a mennydörgő külhatalomban jelentkezik, él és nyilatkozik az Istenség, hanem mindent legyőző lágy fuvalatban,* nem a külső uralom alakjában, hanem a szeretetben.

Ha Ábrahám Istene valóban csak az volt, a minek a mai kopár, valótlan hitnek látszik, külsőleg parancsoló úr, akkor embertelen volt az a követelése, hogy Ábrahám egyetlen fiát feláldozza és Ábrahámnak erre így kellett volna felelni: Miképp ismerjem fel, hogy valóban Isten szól hozzám és nem valami rossz szellem csal, mint parancsaid magasztosságán?

* Király 19. 11-13.

Ábrahám azonban nem felelt így, mert az ősatyák hite más hit volt és áldozata más áldozat, mint a holt formahit és a kopár hitetlenség ma látja. Nem az az Úr volt az, a ki pusztán mennyei távolságból leereszkedett, hanem ő egy volt népével, egy az emberivel, a ki végtelen melegséggel közel állt népéhez és annak dicsőségében saját dicsőítését kereste.

A ki úgy mint Ábrahám ezen, az emberiben elevenen működő Istenségnek a legdrágábbat, még saját gyermekét is feláldozza, midőn őt önfeláldozásra, önzetlenségre tanítja, úgy hogy az önös életét elfeledve ezen örök életnek él, a ki magát ezen világosságért feláldozza, az mind a nemzedékeket, melyekben, csillagokhoz hasonlóan, ezen világosság feltámad, gyermekeiként nyeri meg, mert szellemének alakját mélyebben véste be azokba, mintha testileg nemzette volna őket.

A választottak az égi világosságtól teltek és a választott nép jelképe az emberiség választottjainak, a kik a szeretetnek és az önfeláldozásnak, – az Isteninek élnek az emberben. De nem is a kegyelem önkénye választotta ki őket, hanem az isteni szeretet vonzza őket szent hatalommal.

A kinek számára az önfeláldozó szeretet ama istenítő világossága feltámadt, mely mindent, a mi neki legdrágább és önmagát is feláldozza, az ilykép Ábrahám fia. És az, a ki Ábrahám fiának nevezi magát és ezen világosságot nem ismeri, az megtagadja eredetét és nem a jövendölés ama csillagainak egyike. Csak azok szellemének valódi fiai, a kikben az az égi fény feltámadt, melyet ő mély sejtelemmel látott.

A végtelennek és örökkévalónak ezen eleven jelenléte bennünk ama paradicsom bősége, mely annak számára elveszett, a ki önzően végességében elzárkózik.

Ez az ígélet földje, melybe néktek a formahit egyiptomi rabszolgaságából és a hitetlenség sivár pusztaságából indulnotok kell: ez a tüzes oszlop, mely titeket az éjen keresztül vezet; ez az eleven forrás, mely a merev sziklából tör; ez a Manna az égből.

Izraelnek igaza volt, midőn azt mondta, hogy Istent képben nem kell imádni, mert nem véges, érzéki alakban jelenik meg a szellemi, a végtelen, az örökkévaló és mégis felviláglik az emberben. Azért írva vagyon, hogy Jákob, hogy Mózes az Urat színről-színre látta, hogy alakját látták és azután megint, hogy Mózes Isten színét nem láthatta.

Nem mondja-e Jákob testvérének: „Vedd kezemből adományomat, mert arczodat úgy láttam, mintha az Isten színét láttam volna. „ Úgy lássa mindenki testvérében az Isteninek eleven jelenségét: nem pusztá érzéki külalakjában, hanem isteni

és szellemi alakjában, mely belsejébe van vésvé és a melynek pusztán hasonlata és tükré a külső alak.

És ha még kételkedtek, hogy az emberiben kell, hogy szemléljétek az Istenit, akkor olvassátok azt a helyet, a hol Jákob az Úrral küzdött ember alakjában és monda: Én Istent színről-színre láttam és lelkem meg lett mentve. Akkor felkelt számára a nap.*

Úgy te is küzdél óh Izrael évezredekén át az Úrnak képevel, mert az a mi ellen az embernek küzdeni kell, az uralomvágy képe és a szolgálalkúség és boldog az, a ki Jákobhoz hasonlóan az Úrral küzdött, (mert az előtt szolgálalkúen nem hajolunk meg, a kivel küzdünk)

és az Urat legyőzte, valamint Jákobról írva vagyon, a kit azóta Istenharcosnak, Izraelnek neveztek, „a ki Istennel küzdött és őt legyőzte.” Mert a legmagasztosabb gondolatodban le kell győznöd az Urat és a szolgálalkúséget.

Es boldog vagy te Izrael, a ki ebben a harcban győzesz. Akkor számodra is feltámad a magasztosabb, a naphoz hasonló alak, mely a világ mennydörgő Urának képe mögött rejtőzött.

Akkor az isteni szózat hozzád is úgy szól mint Jákobhoz: Bocsáss el: a hajnalpír feltámad. És te az isteni áldást épen Úgy követelheted, mint ő: „Én nem bocsátlak el, ha meg nem áldasz.”

Mert akkor lelked meg van mentve, valamint az övé és számodra is feltámadt a nap.

Mert felhőkben pusztán szemlélted mindig az Istenséget óh Izrael. De Jákob látta őt színről-színre emberi alakban. Így kell néked is őt szemlélni és így fog számodra is a felhő leple szétozslani.

XXVI.

Közömbös, milyen hitvalláshoz, milyen állásba tartoztok oh farizeusok, ti őriztétek minden rossznak gyökerét!

Ti vagytok újra, a kik a vásártéren üdvözletre várnak, a kik a nagy tanácsban ülnek, a kik pompában és fényben a kincsekből élnek, melyeket ti az elárvultaktól, az örökségtől megfosztottaktól elvontatok, a kik őket elviselhetetlen terhekkel megterhelitek és magatok ujját sem mozgattok, ti- élősdiek, a kik a gazdagok evangéliumát hirdetitek ott, a hol Krisztus a szegények evangéliumát hirdette. Ítéljétek el ezen szavakat! Azok Krisztus szavai és ez a kép, melyben Krisztus festett le titeket.

Ti farizeusok, a kik mindig mondják: Uram, mikép köszönjem meg, hogy nem vagyok olyan, mint amazok egyike és

* Mózes I. 82. 33.

azok életmódját gyanúsítjátok, a kik tanaitokat nem osztják, sőt még sírokat is felkavartok ilyféle bizonyítékok végett, ti keresztényellenesek nem gondoltok Krisztus szavaira: A ki bűntelennek érzi magát, az emelje az első követ.

Nem látjátok, ti külsőleg példás erkölcsűek, a kik erkölcsbírakként feltolakodtok, hogy mélyebben vagytok elsülyedve, mintha az eltévelyedett fiú minden kicsapongásait követtétek volna el és a házasságtörő nő és a Magdolna minden bűneit.

Mert a bűnbánó Magdolna Krisztusnak lábainál ült és az eltévelyedett fiúnak mennyei atyja lakomáját rendezte.

Ti farizeusok azonban legtávolabb maradtatok Krisztusnak szellemi fenségétől: alapgondolkodástól aljasságában; ti elősdiék, a kik mások vérén táplálkoztok; ti undok hüllők, a kik a moscsárban vajúdtok; ti hiénák, a kik a sírokat felkavarjátok!

Nem látjátok, ti boldogtalanok, hogy minden fegyvereitek kezeinkben vannak. Nem látjátok-e, hogy Krisztus maga elhagyott titeket, ti meddők és izetlenek és miképen küzd legdicsőbb szavaival mind mellettünk és tesz tanúságot mellettünk.

Nem látjátok, mikép nektek csak a régi eleven hitnek üres héja maradt és miképen nő fel a szellemnek magja új eleven alakban?

Keressetek menedéket a mondabeli kígyó szavaiban, midőn azt látjátok, hogy Krisztus szavainál fogva el vagytok veszve és vádoljátok göggel, ezen szavakkal: Olyanok lesztek mint az Isten az ismeret által.

Ennek a kígyónak fejére hágott Krisztus, midőn monda: Istenik vagytok.*

A mi alázatosságunk a szeretet, mely a szűk ént elolvasztja és egybeszövi a szellemek közösségének isteni életébe, úgy hogy a hiú önző én önmagában semmis. És tudjátok, ezen szeretet egyedül az az önistenítés, melylyel ti vádoltok minket. És ha nem pirultok ily alapon minket göggel vádolni, akkor ezen hazugság osztályrészetek, mely nektek kijut a kígyó szavaiból.

Mi a szeretetnek alázatosságát tanítjuk, mely nemesít és felemel; ti az önző szolgálalkúségnek alázatosságot, mely lealacsonyít és megbecstelenít.

Számadásunk rövid lesz: Nevezetek csak egyet is legmagasztosabb elveitek közül, melyet mi, dicsőült világlításban, nem mutatunk be a világnak. Nem vagytok képesek azt megnevezni.

És nevezetek csak egy alapelvet is, melyet mi elvetünk és ti megtartok és a melyről nem bizonyul be az egész világ színe előtt, hogy önzést, uralomvágyat, szolgálalkúséget, kegyet-

* János 10. 34.

lenséget, rosszat és aljasat, hamis szentség dicsfényével környez!

És ti nem vagytok képesek azt megnevezni.

És ti, a kik mindig hangsúlyoztátok: Az istenség titkai ki-fürkészhetetlenek, csak távolról sejthetjük azokat, mintegy ködön keresztül; belsőkbe az isteni világosságnak csak egyes szikrái tépnek: mint valljátok, hogy üdvözülés nélkül maradtatok, istentől elhagyatva. És elfelejtitek e szavakat: Az embernek szelleme mindenbe hatol, még az Istenség mélyeibe is. És nem vagytok képesek felfogni, hogy az, a mi teljesen nyilvánult mint a nap világa, mégis kimeríthetetlen lehet annak gazdagságában, a mit megvilágít, így a legközelebbi és a legtávolabbi, mint az eleven eszmény mindenkben.

Mennyire maradtatok még a régi szövetségben, a hol Isten Mózesnek a felhőben jelent meg és eltűnedező fénysugárban! Mennyire távol maradtatok Krisztustól, az Isteninek nyilvánulásától boldog jelenlétben és fénylő közelségben.

És midőn mondjátok, hogy az emberbe az isteni szellemnek és . az isteni szeretetnek csak egyes szikrái hatolhatnak, mint káromolja hamis alázatosságtok Krisztust! Mennyire teszitek Őt egyenlővé az evangéliumbeli gazdaggal, a ki csak egyes morszákat hullatott asztaláról a szegények számára! Nem Krisztus oly fősvény, hanem tenmagatokat zárjátok ki a lakomából, melyet Ő számotokra készített.

Ti nem léptek be az Atya házába, hanem künn maradtok, mert hisz szolgálknak tartjátok magatokat és reszkettek az Úr előtt. Vagy nem ti vagytok-e azok, a kik az Úrnak félelmét hirdetik?

Ti nem ismeritek az Istenit, és az Isteni nem ismer titeket, mert a szolga nem ismeri az atyát, hanem csak a fiú.*

A kik azt mondják, hogy bennünk csak a természetnek gyöngé világossága lakozik, mely szükségkép homályos marad, és a kik azt mondják, hogy külső jelekre és bizonyítékokra szorulunk és külső szolgálai parancsokra, melyeknek kell, hogy a szellem ítélet nélkül alávesse magát, azok az isteni szellemet káromolják. Vagy váljon nincs-e megírva: A szellem, mely az emberben Istenről tud, az Istennek szelleme?***

Ama boldogtalanokon, a kik az Istenit, mely bennük lakozik – mert hol leljék mint saját bensejükben – megvetik, teljesül Krisztusnak legiszonyúbb Ítélete: Azoknak, a kik Istent tagadták, és a kik a Fiú Istenségét tagadták, meg léssen bocsátva, de a kik az igazságnak szelleme ellen vétkeznek, azoknak nem léssen megbocsátva soha.***

* János 8. 35. Máté 11. 27.

** 1. Korinth.2. 10, 11.

*** Máté 12. 32. Márk 3. 28, 29.

A botor szüzekhez vagytok hasonlók!* A hitnek külső formáját megóvtátok, a szent lámpást: de az eleven tartalomból, a szellemből, az olajból kifogytatok és a világot nem vagytok képesek meggyújtani, mely a világnak világít.

Nem vagytok képesek arra, mert hisz ti vagytok, a kik jajgatnak, hogy a világban a sötétség és a pogányság terjed.

Gondoskodjatok tehát olajról, mert ítéletetek napja közel van.

És ha Krisztus elébe léptek és mondjátok: Uram, a talentumot, melyet reánk bízál, a legmagasztosabb kincset, a hitet megóvtuk híven, olyformán, mint az sok évszázad előtt át lett mi nekünk adva. Nem mertük ezen kincset pénzváltóknál más formába átváltoztatni, mert attól féltünk, hogy elveszítjük és tudjuk, hogy kemény úr vagy, a ki ott aratni akar, a hol nem vetettél. Nem vettünk el semmit és nem tettünk semmit hozzá: vedd át úgy, a mint te azt egykor nekünk átadtad.

Akkor Krisztus úgy fog hozzátok szólni: Valóban a kincs, melyet néktek átadtam, a mennyország, melyről képleteimben beszéltem, nem más, mint a hit, melyet nektek adtam. Egyiknek sok jutott ki, másnak kevés. Nektek, henye szolgáknak azonban, a kik tudtátok, hogy aratok ott, a hol nem vettem, a hitnek kincsét nem kellett volna merev holt formában megtartani, hanem a szellemnek új, eleven formájába átváltoztatva sokszorozni, és így magamhoz vettem volna a magamét uzsorával. Ti nem vagytok többé kincsem őrzői, hanem annak őrzői azok, akik ezen kincset többszörözni tudták. Ki veletek, ti rossz szolgák, mert szolgák és nem fiúk voltatok, a sötétségbe, melynek szolgáltatok, a hol üvöltés és fogcsikorgás hangzik.**

XXVII.

Már a pogányság korában derengett az Istenember eszméje istenek és hősök képében, a kik szemléleti alakban, kimondhatatlan szépségnek bájával környezve az Istenit emberi alakban ábrázolták.

Már itt látjuk az Istenit, a mint az könyörülettel és önfeláldozással az emberhez leereszkedik, Promotheusban és az emberit, a mint az Heraklesben az életharczában mennyei magaslatok felé tör.

És megjelent Heraklit és Plato bölcsesége, a kik az Istenit mint eszmét, mint mindent betöltő és világalakító észet hagyták leszállni égi magaslatáról és az embert örök égi származására emlékeztették.

* Máté 25. 1-13.

** Máté 25. 14-30.

Oly formában, melyben a lények mind alaktalanul, megkülömböztetés nélkül és élettelenül egyetlen isteni őslényben el lettek merítve, derengett ezen legmagasztosabb igazság sejtelve a régi Indiának Brahma istenségében és a szent Buddha önzetlenségében, a ki a világnak megváltását tervezte.

A felhőkkel környezett önös Úr képében, a ki azonban népéhez emberileg közel állt, Izrael sejtette ezen igazságot, abban az Istenben, a ki Ábrahámnak megjelent, a ki Jákobbal küzdött, a ki Mózeszel beszélt és népét csodálatosan a tengeren és a pusztán keresztül vezette, eleven forrásokat nyitott meg számára, mannat adott az égből és népét az Ígéret földére vezette.

Az ígéret földje valósítását találta a belső mennyországban és a világot betöltő eszme, melyről Görögország bölcsei szóltak, hússá vált és dicsőségében feltámadt az *emberben* és a felhők lepléből boldogító melegséggel mindent betöltve tünt elő a világnak világossága.

Ezen egyetlen igazság minden erkölcsiségnek eleven alapja és minden művelődésnek életadó lüktető ere.

A mit csak az emberi szellem dicsőt kifejtett, ezen egyetlen gondolatból eredt, mely az embernek valódi végtelen lényege.

A mi ezen eszmétől elszakad, az önmagában holt és menthetetlenül elvész, bármily fényesnek is lássék.

És ezen eleven, világüdvözítő eszme Krisztus, a ki azt mondja: Én vagyok a szőlőtöke, ti a venyigék, csak általam nyertek életet, nélkülem elszáradtok.

Tekintsétek Mohammednek dicső alakját, a ki szent jogsultsággal az egyház formahite ellen felkeli, az egy Úrban való tiszta hitet hirdette, a ki nem nemez és nem nemeztetik, kinek kezeiben nyugszik éj és világosság, kikelet és alkonyat és a ki az istenit az emberben nem ismerte: mintegy iszonyú átoktól sújtva, hervad el menthetetlenül azon népek művelődése, melyek az ő hitét osztják.

A művelődés legszebb virágait azonban ott termetté az Izlám, hol Irán kertjében a költők az Istenit mennyei magaslatából le hagyták szállni az Istennel telt emberi kebelbe és annak belsejében olvasták a paradicsom képleteit; a hol az emberi szívben oly bőség nyílt meg, mely nagyobbnak mutatkozott mint a világtengernek és mint a világok terének bősége és annak szeretetében a világegyetem minden titkainak megoldása, a hol számukra az emberben valósuló Isteninek sejtelve felébredt.

Görögország szép isteni alakjainak szabadsága és önállóságában hiányzott a szeretetnek szent egységében és kimeríthetetlen belsőségében való egybeolvasztás és Jehova öndicsőítésében hiányzott az önzetlen odaadás és Buddha önzetlenségében az élet, a valóság és az igazság.

Mert milyen tétlen és önző ez az önzetlenség, mely a világtól visszavonulva, csak a saját szenvedésétől való szabadulást óhajtja, tétlen magányba menekül, a boldog nemlétbe és az élet baját nem akarja viselni, hogy szenvedőket megszabadítson.

Az, a ki élettelen valótlanság álmországaiba menekül, nem képes valóságban és igazán a világot megváltani; ő ezen szent csakis ama megváltás homályos sejtelmében, mely maga az élet és az igazság.

Ezen alak pedig tündöklőbb mint Apolló, fenségesebb mint Jehova, bensőbb és igazibb mint Buddha.

Ti pedig, a kik az érzéki életnek pusztá tagadását hirdetitek és az emberhez való szeretetet csalónak mondjátok és önzően magányba menekülve csak a saját üdvötöket keresitek, sokkal több joggal nevezhetnétek tanókatok Buddha követésének mint Krisztus követésének.

A szellemi csak az érzéki életnek ősegyesége és nincs kettő, hanem csak egy van mindenkiben: az Ige, mely hússá vált. Azért nem is kell tagadnotok az érzéki életet, hanem azt át-szellemesíteni és megdicsőíteni.

Azt véletek, hogy az önzés szentesítve van az által, hogy kielégítését álmodott túlvilágban keresi? Bizony titeket is el fog érni Krisztus szava: „A ki életét szereti, az el fogja veszíteni,” mert Krisztussal egy vagytok csak azon mindent átölelő szeretetben, melyben egy vagytok testvéreitekkel, mert ez a szeretet, az Krisztus maga és a ki őt ezen szereteten kívül keresi, az nem találja örökké.

A kik a pusztában jártok és böjtöltök mint Keresztelő János és tanítványai, Krisztus tanítványai nem vagytok, mert Krisztus tanítványai nem böjtölnek. Számukra megérkezett a vőlegény és a lakomára meghívta őket.*

Nem hiszitek többé a gyermekes csodás mondákat, melyek arról as Istenről regélnek, a ki bizonyos idővel ezelőtt a világot semmiből teremtette és nem a Paradicsom kertjéről szóló mesét.

És nem hisztek többé ama mennyei Úr képében, a ki mennydörgés és villámlás közt leereszkedett Szinai hegyére és Mózesnek kőtáblákon adta át törvényeit.

És nem hisztek többé a csodálatosan nemzett Isten fiának külső csodáiban.

És nem hisztek többé külső üdvözülésben, mely a világ urának bosszúvágyát kiengesztelő véres áldozatból állott, melylyel saját fia önmagát feláldozta.

De a ti hitetek szellemibb, világosabb, fenségesebb ama hitnél.

* Máté 9. 14. 15.

És hitetek nem pusztá hit többé, hanem ama egyetlen csoda szemlélete, a mindent betöltő szellemnek szemlélete, mely a végtelen gondolat törvényeit minden csillagzat számára megszabja,

mely minden lényben működve, mindent fokozatosan hasonlatává és képletévé alakítja át és minden szerves életben, még a legcsekélyebb fűszálban is teremőleg működven, mindenségének képét összhangzó egységben valósítja: azt a dicsőséget, melyet a világrendszerek végtelen gazdagságában a végtelen nagyoknak alakjában feltünteti, így az elrejtettben, a végtelen kicsinynek alakjában is valósítja,

mint az a gyengéd felfoghatatlan lehelet, mely mindent alakítja, a lényeket mind áthatja és azok éltető szelleme és azok legfőbb törvénye, mely felül áll a természet minden törvénye felett: az az önmagát mindenekben valósító szellem törvénye.

Azt a csodát szemlélik, mely legkiválóbban a szellemekben mind valósul és azokban annak a végtelenségnek öntudatát látja ébredni, mely a természet minden lényében szunnyad és világosságát mindinkább kifejti és mindannyit magához fel-emeli és mindannyiukban önmagát odaadja, úgy hogy a szellemekben látja ébredni paradicsomát, a halálnak hatalmát megtörve és a természetnek rémeit szétoszlatva.

A szellem nem látja ilykép a természet mindenséget isteni lényén kívül, hanem egyesít mindent a mindent átkaroló, átható és alakító szeretet valóságában, melyben egy vagyunk; a hol minden ember sugár az ő világosságából, mely tőle indul ki örökön örökké.

És ez, mint minden emberinek központja és egysége, az isteni-emberi, az életnek forrása és a mennyeknek kenyere.

Ez az a hatalom, mely legfőbb törvényét, a szabadság törvényét bennünk fejt ki; ez az örök teremtés, az örök megváltás és az örök feltámadás.

Ilykép szellemileg újra születettek, mert saját lényetek új világosságban tűnik fel előttetek.

Ég és föld megváltoztak számotokra és nagyobb dolgokat éltetek meg, mint a milyenekről atyáitok valaha álmodoztak.

Kislelkűekkel fogtok találkozni, a kik azt fogják mondani: Ti hallatlan dolgokat hirdettek. Ezeknek bizonyítsátok be, hogy minden szavatok ősrégi igazságok kincstárából van merítve.

És hígeszű dőrök fognak jelentkezni és mondani: Ti hát-rafelé törekvők nem mutattok be ujjat, hanem csak a régi teológiát és bölcséletet melegítitek föl.

Ezeknek feleljétek: Mi régi igazságot nyújtunk, edclig nem sejtett új világításban és nagyobb fordulaton nem ment még keresztül az emberi szellem mint most. A mit a törté-

nelmi kereszténység csak képekben sejtett, mi derítjük fel azt valóságában.

Ti újtók a kik büszkén arra utaltok, hogy csak a legközelebbi jelenben gyökereztek, hasonlók vagytok a gombákhoz, melyek a föld felületén gyökereznek, egy éjjen át felnőnek és egy éjjen át elpusztulnak.

Ez a tan pedig hasonló fához, mely a mélységben, elmúlt évezredek mélységében gyökerezik és csakis így fog koronájával kiemelkedni a jövő évezredre, mindég szebb virágzásnak indulva nemzedékről nemzedékre.

Mert íme: a mennyország számotokra és atyáitok számára túlvilági álomkép volt, az Istenség túlvilági Úrnak képe és az ember eltűnő földi főreg a nagy természetnek hatalmával szemben.

Most azonban megnyílt számotokra az ember lényege szellemi végtelenségében, melylyel szemben eltűnnek a csillagok távolságai és a természetfejlődés legóriásibb korszakai.

Es a természet a szellemnek szervezetekép és véges alakjaiban a szellem végtelenségének eltűnő mozzanataként tűnik fel, annak az isteni szellemnek mozzanataként, mely bennetek ébred és bennetek végtelenségének világosságát látja és bennetek a földi életnek minden baján és küzdelmén keresztül mindég tündöklőbb világosságban dicsőül.

Es a mennyeknek dicsőfénye és az Istenségnek dicsősége belsőtökbe szállt.

Ez minden religiók egysége: a katholicizmusé, mely az Istenit eleven érzéki jelenlétben, örökké változatlan igazság alakjában az egyháznak közösségében fogva fel. nagy, általános emberi szempontból; a protestantizmus, mely a szellemnek haladó fejlődésében minden egyes emberben az Istenit a szabadságban dicsőíteni akarja; a görög egyház, mely a vallást az egyes néptörzsek körében az ősatyák hitének bensőségére, atyai gondozás formájára akarja visszavezetni; a Jüdaizmus, az Arianizmus, az Izlám, az Unitarizmus-é is, a kik Krisztus képének a régi formahit értelmében való bálványozása ellen szegülnek.

És végre a Brahmaizmus és Buddhaizmus tanának igazsága is. a ki az Istenit a lények őegységében keresi.

Minden népek vallásaiból dicsőítétek azt, a mi valódi emberi értékkel bír és igyekezzetek mindenkben az istenileg emberinek valódi csiráját kifejteni, mert a vallások mind, többé vagy kevésbé fejletlen formában, tartalmazzák annak az igazságnak sejtelmét, melynek virága teljes színpompájában megnyílik számotokra és a haladó évezredek számára.

Minden tulajdonotok és a szellem tulajdona a mely bennetek mindent dicsőít. A ti otthonotok mindenütt van, a hol igaz emberi érzés ébred. Minden a tietek és az emberiség a

nagy szőlő, melynek mennyei gyümölcseit nektek kell teremteni. Azt a venyegét se vessétek el, mely fanyarú gyümölcsöt hoz, hanem igyekezzetek azt nemesíteni, hogy édeset teremjen.

Ne zárjatok ki senkit közösségekből, de jaj azoknak, a kik töledek elválnak.

Jaj azoknak, a kik elválasztanak, a kik kapcsokat feloldoznak!

Jaj azoknak, a kik az örök kárhozát Ítéletét hangoztatják az ember ellen, mert ezen boldogtalanok nem látják, hogy az erkölcsi elvetemültség bélyegét nyomják saját homlokukra.

Nektek azonban a betegeket gyógyítani kell és az eltévelyedetteket vezetni, nem pedig őket kizárni, mint amazok teszik.

Ti nem vagytok arra hivatva, hogy elválaszszatok, hanem hogy egyesítsetek; nem arra, hogy feloldozzatok, hanem hogy kössetek; nem arra, hogy korlátokat felállítsatok, hanem arra, hogy ledöntsetek minden korlátot, mely az embert embertől elválasztja.

Így törjétek át minden egyház és felekezet korlátait belülről és ne váljatok ki semmiféle körből és ne zárjatok ki körötökből senkit. Így állnak azok, a kik magukat elválasztják veletek szemben mint felekezetek és ti vagytok egyedül a valóban *általános* egyház és magason felül álltok minden felekezeti szakadás felett, mely a szellemek szent egységét zavarni akarja.

Így vagytok a mindent egyesítő égi világosság sugarai és bennetek és általatok kell, hogy egyesüljön minden, hogy dicsőüljön minden, hogy boldoguljon minden és egy legyen avval, a ki minden emberhez egyformán közel áll, a ki az élet és a megváltás.

De minden vallás embertelen oldalát kíméletlenül kell leálcáznotok erkölcsi aljasságában, mert ti vagytok e világ ítéletének lángoló sugarai.

De nem a religiók oly egységét akarjuk, mely minden eleven emberi szellemi alakításnak édeskés érzelésben erkölcs-prédikálásban való feloszlását célozza, mely csak a saját gondolkodás belső sivárságát és tartalomnélküliségét takargatni akarja.

Nem ezen egységet a halálban akarjuk, hanem a vallások egységét a szellemi élet bőségében mindannyi formáinknak eleven betöltésében, úgy hogy a törvénynek egy betűje se menjen veszendőbe.

A mit hirdetünk, az a feltétlenül általános, azon titok, melynek világossága az emberiségben az évezredekken keresztül minden szívben és szellemen derengett, minden egyházban és felekezetben, minden vallásban és bölcsészetben azon napvilág felé tört, mely most világitani kezd.

A mit mi hirdetünk, az minden religio beteljesedése, azok egyoldalúságának feloszlása, nem az üres, hanem a teljes formában.

Mi felderítjük és felfogjuk minden hit képleteit és tanait egyetlen, átlátszó eleven igazság világosságában és valamilyen a folyók mind az oceánban, úgy fognak a vallások mind egyesülni ezen vallásban és ellentéteik belülről egymást kiegészítve, fel fognak oszlani egy igazságban: az isteni-emberinek igazságában.

XXVIII.

Hangozzék tehát vissza ez a felhívás mindazok szívében, a kik szent komolysággal a gondolkodásmód belső igazságát akarják, mert az öncsalódnak és mások megcsalattatásának zagyvalékában elmerült a modern világnak hitvallása és óriási hazugsággá vált, melytől szabadulnunk kell, nehogy erkölcsi korhadásba essünk, mert maró rákfenéhez hasonlóan terjed ezen óriási hazugság a társadalom minden rétegében és megsemmisíti a nemesebb gondolkodás alapjait.

Egyesüljenek tehát mindazok, a kik az igazságot szeretik a világboldogító és világfelszabadító igazság kimondására!

Szórják ki az igazságnak magvait a szelekbe, hirdessék szavait az utcákon és a háztetőkön.

Felhívásuk hangozzon vissza mindazok szívében, a kik Krisztust igazán szeretik és szavait nem pusztán úgy, mint a farizeusok, lélekölő módon ismétlik, hanem szellemének tündöklő műveit teljesíteni akarják.

Hangozzon vissza mindazok szívében, a kik az embereket valóban szeretik és a kiknek szívét megragadta kimondhatatlan nyomoruk és a kik őket belső ellenmondástól, belső valótlan-ságtól és a szolgaság jármából megszabadítani és azzal a fenséges vigasszal eltélni akarják, mely a világot boldogítja az által, hogy azt megvilágosítja és felszabadítja.

Azok pedig, a kik csak önmagukat szeretik és érzéki jólétükért remegnek és azok, a kik a külső hatalom hazug fényét többre becsülik mint az igazságnak belső mennyországát és a kételkedő Pilátusok, a kik előkelő vállvonogatással mindig csak azt kérdik: mi az igazságos akik az igazságot mindenkoron keresztre feszítették: azok külsőleg gúnyolódni fognak és titokban fogat csikorgatni. És ők azok, a kikhez Krisztus mondja: nem ismerlek benneteket és ők azok, a kiket az igazságnak szelleme megtagad, mivel hogy ők az igazságot megtagadták.

Hangozzék tehát ezen felhívás mint ama ítélet harsónaszava, mely a régi világnak és világnézetnek feloszlását és új mennynek és új földnek valóságát jelenti, hogy így az ige beteljesedjék és az *isteni-emberi* minden legyen mindenekben.

MEGJEGYZÉSEK.

1. *As előszóhoz.* A philosophiával egyik írásunkban a dolog lényegét illetőleg immár leszámoltunk és végképen le fogunk számolni egy következő munkában, melynek czíme lesz: „A szellemi fejlődés alaptörvénye..” Itt csak annyit jegyzünk meg, hogy minden philosophiai világnézet lényegénél fogva nem más, mint átmeneti alak: mint a múlt vallásos világnézet kritikai önfeloszlása egyrésről és a jövő általános világnézetének a jövő religiójának árnyszerű körvonalakban mutatkozó tervrajza. A philosophia természeténél fogva nem lehet soha önmagában megállapodott összhangzó világnézet és valóságos, komoly meggyőződés. A philosophia éltető szelleme az emésztő kétely, mely a múlt alakját felbontja és az emésztő vágy, mely számára a jövő homályos vonásokban dereng. A philosophia a múltnak önfeloszlása és a jövőnek csírázása és ilykép a megtestesült ellentmondás, nemcsak ellentétes nézetekkel szemben, hanem magában véve is. Oly philosophia, mely más akar lenni, mint ez a kételkedés és kutatás, öncsalódás és mások félrevezetése, tehát – *sophistica*. Oly philosophia például, mely azt állítja, hogy csak alanyi jelenségeket foghatunk fel, de semmikép sem a tárgyilagosságot; soha sem igazolhatja, hogy mikép jövünk egyáltalában abba a helyzetbe, hogy ilyen tárgyi külvalóságról szólhassunk, mert erről ezen állásponton halavány fogalmunk sem lehetne. Az élet és a gondolkodás ugyanazért teljes ellenmondásban áll egymással ezen állásponton. Egy Kant-féle philosophus nem pusztán a valódi életben meg van győződve a külvilág valóságáról, mely külvilág megismerhetését, sőt felfogását egyáltalában tagadja, hanem még elméletében is feltételezi ezen megismerhetőségét. Ez áll a tapasztalatelvi positivismusról is, mely inductiv módszerénél fogva, az esztelenség üres lehetőségét feltételezi, midőn még a mennyiségtan tételeit sem foghatja fel szigorú általánosságban bebizonyított tételeknek. *Hegel* tana azért a modern philosophia tetőpontja, mert egyrésről a philosophia ebbeli természetét, melynél fogva az ellenmondást önmagában hordja, felderítette, másrésről pedig lángelmű megelőzésben a philosophimát a gát

religióvá akarta emelni. A modern sophistákkal való harcot majd a jelzett munkában fogjuk vívni. Addig is nyugodtan nézhetünk ezen hanyatló alaknak támadásai elé, mely alakkal méltánytalanul bánik el az, a ki bármely alapelvét is komoly meggyőződésnek veszi és így ítél felette.

Az V. fejezethez. A vallásos érzés minden mélysége mellett mégis a régi vallási formák legmélyebb hanyatlását mutatja a modern hitvédelem. *Bougaud* lavalí püspök p. o. szellemes munkájában (*Le christianisme etc.* V. p 353 et 357) az örök pokol rémképe képezi az erkölcsi javulás lényeges előfeltételét. Az erkölcsi színvonal, melyen ezen gondolkodásmód áll, nem engedi meg, hogy lássa, milyen erkölcstelen alapjában, nyomorult és illuzórius ilyen „megtérés” és hogy az üdv *kizárólagos* forrása az örökké megváltó isteni világosság, melynek végtelen szépsége mindent magaslatai felé vonz, melynek sugarai ellenállhatatlanul fokozatosan felolvasztják a bűnnek jegét és feloszlatják a sötétség ködhomályát. Ezen apologia azonban a fősúlyt a pokol tüzére fekteti, mely hatalmas még ott is, a hol Krisztus lángoló szeretete tehetetlen, úgy hogy az üdvözítő hatalom par excellence ott valósággal Sátán és nem Krisztus. *Bougaud* továbbá az örök kárhozat tanát úgy indokolja, hogy Isten szeretete végtelenugyan, de az viszonszeretet követel. „A szeretettel nem szabad játszani; a szeretet a legédesebb, de néha a legiszonyúbb, a legkérlelhetetlenebb”; már az embereknél a szeretet visszautasítása gyűlöletet szül. Jaj tehát annak, a ki az isteni szeretetet visszautasítja, mert akkor „a szeretetnek vége” és e szerint mi maradhatna más hátra, mint a *szeretetlenküli istenségnek* pokoli rémképe? Valóban! Az aljas, bosszúálló szeretőnek szerepéig alacsonyítja le ez a hitvédelem az Istenséget! És ez *katholikus*, azaz *általános emberi* akar lenni! Valóban, ez a vitriolos palaczkkal fenyegető „isteni” szeretet-höz való mély sülyedés ijesztő példa, mely a régi hitforma teljes tarthatatlanságát itt annál élesebben tünteti fel, mert ilyen tévedésbe tagadhatatlanul tehetséges és mély érzésű író volt képes dönteni. Nem látják, hogy a teljes hitetlenség terjesztésére nincs alkalmasabb módszer, mint az ilyenmü hitvédelem!

Hogy azonban ezen hitvédőnél is a régi formahit jege szakadozni kezd, azt igazolják szép fejtegetései, melyekkel a *végtelennek* öntudatára, mint arra a pontra utal, melyben az Istenség az emberrel összekötésbe lép. „A lélek lényegében nem más, mint ezen törekvés a végtelenbe.” (U. o. tome I. 370 old.) Mélyen fejezi ki a kor vallási hiányát és vallási törekvését ebben a mondatban: „Isten az, a végtelen az, a mi nekünk hiányzik és a melynek hiánya sziveinket avval a búskomorsággal tölti el, mely alapnélküli, de nem szellemi báj nélküli.” (U. o. 81. old.) De a szellem, mely a végtelenbe tör és róla tud, an-

nak lényege és valósága nem a véges, de maga a végtelen. Ez a szellem, mely búskomor, mert belső szakadásban saját lényével látja magát ellentétben és a melynek búskomorsága „alaptalan”, a mennyiben saját végtelenségét még csak keresi. Ez a kor disharmoniájának a titka; ez egyúttal a modern theologiai hitvédelem gyengeségének oka, mely theologia tehetetlenül, panaszkodva áll szemben a hitetlenség terjedésével és nem látja, hogy ő maga sínlődik ezen szakadásban, melytől a világot meg akarja szabadítani, midőn ezt az istenit, ezt a végtelent, az emberi szellemen kívül akarja keresni. Ha azonban ezt a homályt szétoszlatjuk, akkor tündöklő valóság képében itt e valóságban, itt ez életben már valósulni fog minden ember számára az a mennyország, melyet távoli túlvilág álomképében sejtett Szent Ágoston, midőn ő a mennyei életet az anyaginak átszellemülésében és a szellemi világ közösségében látja, melyben az Isteniség visszatükröződik: „Isten olykép nyilvánul majd számunkra, hogy közöttünk minden egyesnek szellemében látjuk majd Őt, hogy egyik a másikban látja és egyúttal önmagában; az új égben és új földben és az egész teremtésben, a mint akkor lesz és minden testen keresztül és minden testben, merre csak a szellemi tekintet irányul, isteni dicsőségének világosságában lesz látható. Még legbensőbb gondolataink is láthatókká válnak egymás számára.” (Givitas dei, cap. 29.)

Kiválóan érdekes számunkra még a lavalai püspök művének az a helye, a hol *De Maître*-nek a vallásos öntudatnak legközelebb következő hatalmas ébredéséről szóló jövendölését közli. (U. o. tome I. p. 27. De Maître, Soirées de Saint-Petersbourg, X-e soirée.) „Honnét tudjuk, mondja De Maître, hogy egy nagy erkölcsi forradalom már meg nem kezdetett-e P Nincs talán Európában egyetlen egy vallásos ember sem, a ki ebben a perczen nem valami rendkívülit várna. És nem más, mint ezen általános felkiáltás jelzi-e a jövendő nagy dolgokat? Inkább mint valaha készen kell állani az isteni rendben bekövetkező oly óriási eseményre (événement immense), mely felé oly gyorsított sebességgel haladunk, mely kell, hogy feltűnjön minden szemlélőnek Minden nem tudom milyen nagy egységet jelez, mely felé nagy lépésekkel haladunk.” „*3li a vallásnak legnagyobb korszaka felé közeledünk* Nekem úgy tetszik, hogy minden igazi bölcsésznek két feltevés közt kell ingadozni: vagy hogy új religio támad, vagy pedig, hogy a kereszténység rendkívüli módon meg lesz újítva.” Idézi Schlegel jövendölését, hogy a keresztények mind és a hitetlenek is egyesülni fognak. Idézi Saint-Bonnet-ből (Des Temps présents XXV.), hogy a kereszténység az életbe fog átmenni: „*Mi a szellemnek oly forradalma felé közeledünk, a milyen nem volt a kereszténység megállapítása óta.*”

Idézi *Ranke*-t, a ki mondja, hogy a *tudomány és a hit ezen egyesítése* szellemi eredményeiben jelentékenyebb esemény lesz, mint háromszáz év előtt Amerika fölfedezése, vagy Kopernik világ-szisztémájának felfedezése, vagy bármily más felfedezés, mely valaha tétetett.” És jövendőli Chateaubriand-dal végre a régi roskadozó társadalomnak ezen az új vallási alapon leendő újjáalakítását. – Ha *Bongand* szándéka volt a régi merev formahit védelme és a *religiosus forradalom* kárhóztatása, akkor ezen itt idézett sorok fényesen igazolják, hogy *Bikám* sorsára jutott, a ki annak a vesztét jövendőlte, a mit megingathatatlanak állítani akart és annak leghatalmasabb felvirágzását, a mit kárhóztatni akart!

A VIII. fejezethez. A szellemnél- és agyszervezetnek viszonyát legjobban a következő példában mutathatjuk fel. Szükségképen és szigorúan minden lehető esetre nézve a végtelenbe biztos számunkra az a tétel hogy minden test külsőgekkel, kültérrel bír. Ha azonban a végtelen tért kép alakjában elképzelni akarjuk, akkor csakhamar ellankad képzeletünk. Képzeletünk pedig azért lankad el és fogva marad a végesnek határában, mert képekben való felfogás csak az agyszervezetben lehetséges, az agy pedig véges tárgy. Az agytevékenység határai itt úgyszólván kézzelfoghatókká válnak. Mert én a gondolkodó másrésről megint tudom, hogy minden elképzelhető határon túl terül el a végtelenség, és én, mint a szellemnek ezen végtelen világossága, mintegy letekintek a tükörnek, a szervezetnek végességébe, melyben az Istenség végtelen sugara visszatükröződik és korlátoltságomat így élesen különböztetem meg eredeti végtelenségemtől. Ha azonban megkísértjük a végtelent és örökkévalót véges képek sorában kimeríteni, vagy ha az örök életnek örök jelenjét holt és bezárt ténynek tekintjük, akkor ellenmondások erednek, melyekből azonban csak ezen kezdeményezés ferdesége tűnik ki.

A IX. fejezethez. Bármily újnak is tessenék ezen világnézet, mely az emberi szellemet a végességből kiemeli és a lények ös-egységének felfogásához felemeli, az mégis régi felfogás. En itt csak *Nyssai Gergely* hírneves egyháztanítónak következő tétéleit idézem:

„Kicsiny és határolt valami, úgy mondják, az emberi természet; miképen fogható fel a parányi által a végtelen? De ki mondja, hogy a testnek határoltságában, mint valami edényben, körül volt zárva az Istenség végtelensége V Mert még a mi életünkben sem záratik körül a testnek határaiban a szellemi természet, hanem a testnek tömege ugyan a szomszédos részek által határoltatik, de a szellem a gondolatnak tevékenységében szabadon mozog az egész természetben. (Nagy Katechesis cap. 12.) *Alexandriai Kelemen* és *Origines* szerint is épen úgy mint *Kys-*

sai Gergely szerint pokol és mennyország nem *helyenkint* foghatók fel, hanem csak mint *állapot*, minthogy a lélek, mint Nyssai Gergely mondja: „a lények mindenséget karolja fel.” (L. A lélekről és feltámadásról szóló értekezését). A lények-ezen mindensége a szellemben felfogva (görögül: πλήρωμα) ama korszak philosophiájában és vallásos mystikájában különben is nagy szerepet játszott.

A XXVII. fejezethez. Ama nézet hívei számára, a kik mindenütt csak régi dolgot látnak, oly ember szavait idézzük, a ki a szó legkiválóbb értelmében a próféta nevét érdemli, jóllehet egyes szélsőségei és tévedései csakis abban a szükségességben lelhetik igazolásukat, melynél fogva nagy történelmi alakok elmentéses túlzásokat fejtenek ki, hogy a jelenlegi állapotok szélsőségeit legyőzhessék és a szellemnek valódi mértékét és összhangzását közvetett úton diadalra vezessék. Az idézet a következő:

„Az erkölcsi élet terén szembeszökő tüneménynyel találkozunk, melyet azonban eddig nem igen vettek szemügyre. Ha én valami emberrel, a ki eddig tudatlan volt, azt közlöm, a mit a földtanból, a csillagászatból, a történelemből, a természettanból, a mennyiségtanból tudok, akkor ő teljesen új fogalmakat nyer és senki sem fogja azt mondani: „hisz ezt mindenki tudja és én is már régen tudom.” Ha azonban vala-mely emberrel bármily magas, világos, bármikép élesen és eredetien kifejezett erkölcsi igazságot közlünk, akkor mindjárt kész lesz a felelettel: „Ki ne tudná ezt; hisz ez régen ki lett fejezve, régen elmondva!” És minél alacsonyabb fokon áll ez az ember, minél kevésbé érdeklődik erkölcsi kérdések iránt és minél kevésbé van Ízlése szerint az illető igazság, annál határozottabban fogja ezt mondani. Neki valóban úgy tetszik, mintha ezt már régen egészen ugyanazon formában kimondották volna. Csak azok, a kiknek számára erkölcsi igazságok valóban fontosak és becsesek, tudják, milyen fontos és becses és mily fáradságos munkával van összekötve valamely erkölcsi igazság megvilágítása. Csak ezek fogják fel annak átmenetét homályos, határozatlan, félig tudatos sejtelmek és kívánságok köréből; az összefüggéstelen és határozatlan általánosságban mozgó kifejezésmód átmenetét határozott, tüzetesen kijelölt kifejezés alakjába, mely szükségképp követeli a tettnek összhangzását a szóval.” (Tolstoi.)

Tolstoi egy munkája, melyet csak e sorok befejezése után kaptam kézhez, (Das Evangelium, übersetzt von F. W. Ernst. Berlin, Steinitz, 1891.) annál inkább lepett meg örvendetesen, mert minden formai és tartalmi különbség mellett is a találkozás épen a leglényegesebb pontokban csak az általam kifejtett alaptanok igazságát és azok kifejtésének történelmi belső szükségességét igazolja. E rendkívül érdekes és jelentékeny munka-

ban részben még a philosophiai ismeret félhomályában és a régi theologia alakjában tűnik fel az új tan. Tolstói hangsúlyozza, hogy az ismeretben látja az Istenséget, és egyúttal, hogy az Istenség nem külsőleg teremtő és uralkodó hatalom. Az új igazságnak minden lényeges pontját látjuk itt, de az még nem alakult ki tulajdonképeni *világnézetté*. Tolstói maga mondja, hogy az élet mibenvoltát világosan fel nem mutatja és újra meg újra arra utal, hogy csak az élet útját akarja mutatni. Ezen pontok a szeretet és önfeláldozás, mint Isteni az emberben, az emberek közössége, mint az Atyával való egység. Valóban ez a régi világ legnagyobb prófétája és egyúttal az új világ első kezdeményezője, a ki még merev asketikus hajlamával is „a pusztába visszavonulva és bűnbánatot hirdetve” az átmenetet az újba közvetíti és útját előkészíti az új szellemnek, mint egy újra feltámadt Keresztelő János. Tolstói még erősebben függ össze a múlttal mint mi, és mert nála a szakítás még nem teljes, a múltból szabadulandó, melylyel mintegy köldöksíneggel összefügg, másrészt merev el-lentétbe helyezi magát a religiosus múlttal és annak romjával, a jelennel szemben, épen mert még ezen külső önállóságot helyreállítani, ezen külső köteléket teljesen elszakítani akarja. A történelmi folytonosságot Mózes és Krisztus, az egyház tana és a saját tana közt ilykép helyreállítani még nem képes. *Tolstói* evangéliuma e tekintetben *Márk* evangéliumával hasonlítható össze, mely még nem mondta ki *Máté* evangéliumának nagy mon-dását: Én nem jöttem a törvényt feloszlatni, hanem azt telje-síteni az utolsó betűig.